

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาโปรแกรมการผลิตมหาบัณฑิตภาคคนนอกเวลาราชการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน ความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ผู้สอน นิสิตปัจจุบัน และที่สำเร็จการศึกษาแล้ว เกี่ยวกับการบริหารงาน การดำเนินงาน การจัดการศึกษา และการเงิน โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้นำมาเรียบเรียงไว้เป็น 4 ส่วน ดังนี้ คือ

1. เป้าหมาย ปรัชญา วัตถุประสงค์ของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
2. บทบาทของการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
3. คุณภาพของการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา
4. บัณฑิตศึกษาภาคคนนอกเวลาราชการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เป้าหมาย ปรัชญา วัตถุประสงค์ของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

1. เป้าหมายของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

การจัดการศึกษาไม่ว่าในระดับใดย่อมต้องมีเป้าหมายดังเช่น ปริญญาตรีมีเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตให้จบออกไปแล้วมีงานทำ มีประสิทธิภาพ มีคุณภาพคุณธรรม ส่วนในระดับบัณฑิตศึกษานั้นเป้าหมายก็คือผลิตบัณฑิตเพื่อออกไปเป็นผู้นำที่ดีของสังคม ด้วยเหตุนี้จุดหนึ่งที่ควรพิจารณาคือการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาที่แตกต่างกันออกไปจากระดับปริญญาตรี กล่าวคือ การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจะมุ่งไปในทางหนึ่งทางใดโดยเฉพาะ และต้องมีการศึกษาค้นคว้าให้ลึกซึ้งลงไปเฉพาะด้าน เท่ากับการผลิตให้คนเก่งเฉพาะด้านเพื่อให้เป็นผู้ชำนาญด้านนั้น ๆ ได้ ด้วยเหตุนี้การบริหารงาน การดำเนินงาน และหลักสูตร จึงมีลักษณะที่เฉพาะและแตกต่างกันไปด้วย

ในการสัมมนาผู้บริหารระดับสูงของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในแผนพัฒนา การศึกษาระยะที่ 6 ได้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเป้าหมายการผลิตบัณฑิตศึกษาซึ่งจำแนกความคิด ออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ (บัณฑิตวิทยาลัย, 2527)

กลุ่มวิทยาศาสตร์ได้กล่าวถึงเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตศึกษาไว้ว่า

1. การผลิตบัณฑิตศึกษาควรเน้นที่คุณภาพเป็นหลัก เมื่อคุณภาพสูงเท่าที่ต้องการ แล้วจึงค่อยเน้นทางด้านปริมาณควบคู่กันไป
2. ควรมุ่งผลิตเพื่อสนองความต้องการสังคมควบคู่กับการขยายงานทางวิชาการ
3. เน้นการวิจัยขั้นพื้นฐานเป็นหลัก
4. เน้นในเรื่องคุณธรรมของบัณฑิตศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของมหา- วิทยาลัยที่จะผลิตบัณฑิตให้มีความรู้คู่คุณธรรม
5. ให้การสนับสนุนการผลิตบัณฑิตในรูปของสหสาขาวิชา
6. การเปิดสอนภาคนอกเวลาราชการ ควรเปิดสอนได้เฉพาะบางสาขาวิชา ที่ไม่ จำเป็นต้องทำการวิจัย เพื่อป้องกันผลกระทบต่อนโยบายของมหาวิทยาลัยที่เน้นการวิจัยในอนาคต ด้วย

กลุ่มสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ได้กล่าวถึงเป้าหมายในการผลิตบัณฑิต- ศึกษาว่า

1. ควรเน้นการผลิตบัณฑิตศึกษาทางด้านคุณภาพเป็นหลัก แต่ต้องคำนึงถึงปริมาณ ด้วย
2. ในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์นั้น การทำงานจะต้องมีสังคมเป็นพื้นฐาน การผลิตบัณฑิตจึงต้องสนองความต้องการของสังคมโดยปริยาย แต่ควรยึดถือหลัก 3 ประการคือ
 - 2.1 ความเป็นเลิศทางวิชาการ
 - 2.2 ให้ผลผลิตสามารถนำไปใช้ตอบสนองความต้องการของสังคม
 - 2.3 บัณฑิตที่ผลิตออกไปต้องไปนำสังคมให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น
3. ควรให้ผลของการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อสังคมให้มากที่สุดไม่ใช่ เป็นวิจัยขั้นพื้นฐาน เพื่อตอบสนองความรู้อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น
4. ควรเน้นคุณธรรมที่ตัวอาจารย์ผู้สอนเป็นหลัก เพราะจะมีผลต่อการพัฒนาทางด้าน วิชาการและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นิสิต
5. มุ่งแก้ไขคุณภาพของบัณฑิตให้ดีขึ้น

6. ควรเพิ่มความสนใจสหสาขาวิชามากขึ้นตามความต้องการของตลาดและสังคม

7. การเรียนเต็มเวลานั้น สาขาวิชาบางสาขาต้องการลักษณะเฉพาะบางอย่างที่ต้องใช้เวลามาก ทั้งในการเรียน การทำงานและการทำวิจัย สำหรับการหาวิจัยที่จะให้ได้ผลดีนั้น ควรเปิดโอกาสให้มีแผน ข (Plan B) ด้วยคือเรียนโดยไม่ต้องทำวิทยานิพนธ์ เพื่อผลักดันให้ผู้ที่ไม่สนใจทำวิทยานิพนธ์เรียนจบเร็วขึ้น และสามารถจัดสรรเงินมาสู่การวิจัยได้มากกว่า

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าเป้าหมายของการผลิตบัณฑิตศึกษานั้นแม้จะแยกออกเป็นกลุ่มคือ กลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ แต่เป้าหมายก็มุ่งไปที่การผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ เน้นการวิจัยและคุณธรรมของนิสิต ที่ขึ้นอยู่กับหลักสูตรของแต่ละกลุ่มที่จะเน้นการผลิตบัณฑิตไปในรูปแบบใด ประชุมสุข อาชวาร์ง (2523) กล่าวถึงเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตสรุปได้ว่า เป้าหมายในการผลิตนิสิตระดับบัณฑิตศึกษานั้น ต้องการนักวิชาการที่เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ และมีความเชี่ยวชาญสูงพอที่จะเป็นผู้นำทางวิชาการในสาขาวิชานั้น ๆ ได้ เมื่อเทียบในระดับปริญญาตรี ต้องการผู้มีความรู้ที่เป็นบุคลากรธรรมดา แต่ในระดับบัณฑิตศึกษาดูต้องการผู้มีความรู้ที่เป็นผู้นำที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับ สิบปนนท์ เกตุทัต (2530) ที่กล่าวถึงเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตว่า บัณฑิตในระดับมหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิตนั้น จะต้องทำเป็น คิดเป็นพร้อมกันได้ ทั้งสามารถบูรณาการ "ทำและคิด" เข้าด้วยกัน ส่วนปริญญาตรีนั้นจะเน้นในเรื่อง "ทำ" มากกว่า

วิจิตร ศรีสอ้าน (2523) ได้กล่าวถึงคำว่า "บัณฑิตศึกษา" ไว้ว่า มาจากคำว่า Graduate Studies ซึ่งหมายถึง การศึกษาสำหรับบัณฑิต เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นหลังจากคนที่เรียนเป็นบัณฑิตแล้ว ทางยุโรปเรียกว่า Post Graduate Studies แบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ

1. ระดับประกาศนียบัตร ประกาศนียบัตรวิชาเฉพาะ ประกาศนียบัตรชั้นสูง หรือประกาศนียบัตรบัณฑิต ระยะเวลาของหลักสูตร 1 ปี เรียกว่าหลักสูตร 1 ปีหลังปริญญาตรี
2. ระดับปริญญาโท ระยะเวลาของหลักสูตร 2 ปี
3. ระดับปริญญาเอก ระยะเวลาของหลักสูตร 3 ปี แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ
 - 3.1 ปริญญาเอกด้านปรัชญา Doctor of Philosophy (Ph.D.) และ
 - 3.2 ปริญญาเอกเฉพาะสาขาวิชาชีพ เช่น Doctor of Education (Ed.D.) Doctor of Science (D.Sc.) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีเป้าหมายอยู่ที่การผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและตลาดแรงงาน การเตรียมนิสิตให้มีลักษณะเป็นผู้ใฝ่รู้ เป็นนักวิชาการ นักวิจัย นักวิชาชีพ เป็นการสร้างลักษณะของบัณฑิตให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการทั้งนี้

เพื่อให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ กล่าวคือ กำหนดให้เป็นการดำเนินงานที่มุ่งผลิตองค์ความรู้ใหม่ และทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณลักษณะและคุณสมบัติเพียบพร้อมสนองความต้องการของการพัฒนาประเทศ และรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคตมากกว่าการดำเนินงานเพียงเพื่อสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศแต่เพียงอย่างเดียว

ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษานับตั้งแต่ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 - พ.ศ.2534) และปัจจุบันฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535 - พ.ศ.2539) การศึกษาได้ถูกกำหนดให้เป็นกฎแฉดออกสำคัญของการพัฒนามหาวิทยาลัยไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยที่สมบูรณ์ในอนาคต กล่าวคือ นิสิตบัณฑิตศึกษาซึ่งอยู่ในกระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งไปในแนวการวิจัยอยู่แล้วนั้นควรระดมเป็นกำลังสำคัญอีกส่วนหนึ่งผนวกเข้ากับอาจารย์ นักวิชาการและนักวิจัยของเดิม เพื่อการฝึกกำลังสำหรับบุกเบิกและค้นคว้าวิชาการต่าง ๆ ในการสร้างผลงานทางวิชาการที่มีคุณภาพ และได้มาตรฐาน อันเป็นปัจจัยพื้นฐานด้านหนึ่งที่จะนำไปสู่การเป็นแกนนำทางวิชาการในระดับนานาชาติ แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานตามแนวคิดนี้ จะต้องเร่งรัดในเรื่องการปรับปรุงคุณภาพ และควบคุมมาตรฐานของบัณฑิตศึกษาในปัจจุบันพื้นฐานต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ คุณวุฒิ และประสบการณ์ อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ วิธีการ และองค์ประกอบของคณะบุคคลในการสอบวิทยานิพนธ์ ตลอดจนกลวิธีอื่น ๆ ในการควบคุมคุณภาพวิทยานิพนธ์ เช่น การนำเสนอรายงานในที่ประชุมทางวิชาการ การตีพิมพ์ผลงานในโอกาสต่าง ๆ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเห็นในส่วนการจัดการศึกษาและองค์ประกอบเสริมที่จำเป็น ต้องได้รับการพัฒนาเพื่อการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาตามแนวคิดข้างต้น

2. ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

เมื่อเป้าหมายทางการศึกษาได้วางแนวทางการผลิตนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา โดยเห็นไปที่การผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความเป็นเลิศทางวิชาการและเป็นกฎแฉดออกสำคัญที่จะนามมหาวิทยาลัยไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยนั้น ปรัชญาการศึกษาและวัตถุประสงค์ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยผลักดันให้การจัดการศึกษาดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้เป็นอย่างดี ดังที่ วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) กล่าวว่า มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจะกำหนดวัตถุประสงค์และนิทานอัน เป็นเสมือนเข็มทิศของสถาบันนั้น ๆ ว่าจะมุ่งให้การศึกษาคึกคอบรมบัณฑิตให้มีคุณวุฒิและคุณภาพเห็นหนักไปทางด้านใด เช่น เน้นให้มีบุคคลิกภาพเป็นนักธุรกิจ เป็นต้น ดังนั้น การจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาจึงมีปรัชญาและวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังปรัชญาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ความว่า มุ่งบุกเบิกแสวงหา ท้าอุปารุง ถ่ายทอดความรู้ และสร้างคุณธรรมให้แก่บัณฑิต

โพทรีย์ สีนลาร์ตัน (2523) กล่าวว่า โภทิตศึกษากำเนิดขึ้นด้วยความกระหายใคร่รู้ใคร่เรียนของมนุษย์ ในอันที่จะขยายพรมแดนแห่งความรู้ให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไป ผลแห่งการเพิ่มพูนความรู้นี้จะนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพของมนุษย์และสังคมให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

ประชุมสุข อาชวอรุง (2523) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีหลายประการด้วยกันแล้วแต่ลักษณะที่องถิ่น ลักษณะของสถาบันที่ตั้งขึ้นมา ลักษณะความต้องการของสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัฒนธรรมและทรัพยากร ดังเช่นปรัชญาที่นับว่าเป็นต้นกำเนิดของโภทิตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว่า "จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่เป็นสถาบันการศึกษาแห่งชาติไทย เพื่อผลิตบัณฑิตผู้เรืองปัญญาและกอร์ปด้วยคุณธรรม" นอกจากนี้ยังได้อ้างถึงปรัชญาของนักปรัชญาการศึกษาท่านหนึ่งซึ่งกล่าวไว้ว่า โภทิตไม่ใช่เป็นนักวิชาการเท่านั้น แต่ต้องเป็นคนด้วย (Not only a scholar but also a man) ผู้ที่เป็นโภทิตนั้นต้องเป็นบุพคุณคุณธรรมดาดด้วย

กานดา ณ ถลาง (2523) มีความเห็นว่า ปรัชญาการศึกษาในระดับโภทิตศึกษาไม่ควรจะเป็นไปเพียงเพื่อถ่ายทอดความรู้แต่เพียงประเภทเดียว หากควรจะเป็นเพื่อที่จะให้เกิดพลังในการคิดมากกว่าที่จะถ่ายทอดความรู้ออกไปในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง ในทางการศึกษาก็เช่นเดียวกัน สิ่งที่สำคัญที่เป็นความมุ่งหวังของโภทิตในขั้นนี้คือพลังที่เขาจะคิดต่อไป พลังที่จะคิดนี้เป็นของที่สำคัญมากกว่าการถ่ายทอดการเรียนรู้ทางการศึกษาในระดับนี้ โดยเหตุที่ความมุ่งลึกและตั้งเดี่ยวไปในสายวิชาการ จึงเป็นการสืบเสาะแสวงหาในขอบข่ายของวิชาการที่บริสุทธิ์ด้วย ไม่ใช่จะมุ่งประยุกต์อย่างเดี่ยว แต่โดยความมุ่งหวังในการศึกษาขั้นโภทิตศึกษาแล้วความรู้บริสุทธิ์ทางวิชาการเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง และโอกาสที่จะต้องเปิดให้แก่นบุคคลแต่ละบุคคลที่จะตั้งเดี่ยวแสวงหาไปในโลกทางวิทยาการของเขานี้ย่อมจำเป็นที่สุด ถ้ามีฉนั้นแล้วจะไม่มีการตรงไหนที่จะให้คนได้มาสืบเสาะแสวงหาความรู้อย่างบริสุทธิ์นี้ได้ ดังที่ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2523) ได้สรุปว่า การศึกษาในระดับโภทิตศึกษาเป็นการศึกษาที่ตั้งเดี่ยวลึกซึ้ง เป็นความชำนาญพิเศษ เป็นขอบวนของการถ่ายทอดพลังความคิด สืบเสาะแสวงหาวิชาการที่บริสุทธิ์ และปลุกคนเข้าสู่สภาวะที่เป็นเลิศในวิถีทางแห่งปัญญา ผู้ที่ได้รับการศึกษาระดับนี้จะออกไปเป็นผู้เปลี่ยนแปลงสังคม เป็นนักวิชาการที่จัดจ้าน เป็นนักแสวงหาข้อมูล เป็นนักคิดและนักทำ และเป็นผู้ที่รู้แจ้งเห็นจริงในข้อมูลต่าง ๆ

ทพวงมหาวิทยาลัย (2533) ได้กำหนดปรัชญาในระดับโภทิตศึกษาไว้ว่า เน้นการพัฒนา นักวิชาการ และนักวิชาชีพที่มีความรู้ความสามารถระดับสูงในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้สามารถบุกเบิกแสวงหาความรู้ใหม่ได้อย่างมีอิสระ รวมทั้งมีความสามารถในการสร้างสรรค์จรรโลงความ

ก้าวหน้าทางวิชาการได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการเปิดสอนระดับ
บัณฑิตศึกษา ดังนี้

1. เพื่อสนองความต้องการกำลังคนระดับสูงในสาขาวิชานั้น ๆ
2. เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าในสาขาวิชาต่าง ๆ โดยอาศัยผลการวิจัยค้นคว้า
เป็นปัจจัยสำคัญ และส่งเสริมประสิทธิภาพการสอน
3. เพื่อส่งเสริมให้ผู้ศึกษาเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางวิชาการในระดับสูงและ
เป็นผู้มีจริยธรรม

นอกจากนี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยังได้วางวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาในระดับ
อุดมศึกษาไว้ว่า

1. ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้และคุณธรรม มีความเข้าใจในสภาพปัญหา และรู้ถึงความ
ต้องการของสังคมไทย ตลอดจนมีสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม
2. ปรับแนวทางการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตบัณฑิตให้เกิดผลทั้งปริมาณและคุณภาพ
ทิ้งให้สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ และภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน และเพื่อการ
กระจายทรัพยากรสู่แผนงานอื่นของมหาวิทยาลัยให้ครบถ้วนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
3. ปรับปรุงคุณภาพบัณฑิตศึกษาให้เป็นกลไกสำคัญควบคู่กับการวิจัย เพื่อการพัฒนาสู่
มหาวิทยาลัยกึ่งวิจัยต่อไป

จากเป้าหมาย ปรัชญา และวัตถุประสงค์ของการผลิตนิตยระดับบัณฑิตศึกษา สรุปได้ว่า
การผลิตนิตยระดับบัณฑิตศึกษาเป็นการผลิตผู้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีมาแล้ว และเข้า
มาศึกษาต่อโดยมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันคือ การจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษานั้น เป็นไปเพื่อพัฒนา
ความรู้ ความคิดของบุคคลให้มีความเชี่ยวชาญลึกซึ้งเฉพาะสาขาวิชา มีความคิดกว้างไกล เป็นผู้
เสาะแสวงหาความรู้ใหม่ มีความคิดก้าวหน้าทางวิชาการ ทั้งนี้เพื่อบริการการจัดการศึกษาที่ก้าวไปสู่
ความเป็นเลิศทางวิชาการ ซึ่งการค้นคว้าวิจัยเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้การผลิตนิตยบัณฑิตศึกษามีคุณลักษณะ
ที่แตกต่างไปจากการผลิตนิตยระดับปริญญาตรี ทั้งนี้วัตถุประสงค์ของการผลิตนิตยบัณฑิตศึกษานั้น จะ
ผลิตบุคคลให้เป็นผู้ชำนาญทางวิชาการ และช่วยให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ส่วนการผลิตนิตย
ระดับปริญญาตรีนั้นวัตถุประสงค์มุ่งให้นักศึกษารู้อรอบ ๆ มากกว่าจะต้องรอบรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
อย่างลึกซึ้ง

บทบาทของการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษานั้นมักจะเห็นไปที่การผลิตบัณฑิตตามเป้าหมาย ปรัชญา และ วัตถุประสงค์ที่วางไว้ รายงานการสัมมนามหาวิทยาลัยครั้งที่ 1 (2509) กล่าวไว้ดังนี้ บัณฑิตจาก มหาวิทยาลัยเป็นคนชั้นผู้นำของประเทศทั้งในด้านวิชาการและด้านสังคม ฉะนั้นถือได้ว่าบัณฑิตเป็น รากฐานของสังคมประเทศ เมื่อใดที่มหาวิทยาลัยผลิตบัณฑิตที่ไม่เหมาะสม มีคุณสมบัติที่ไม่ดีพอเมื่อขึ้น สังคมของประเทศก็ย่อมจะได้รับความกระทบกระเทือนด้วย ดังนั้นบัณฑิตของมหาวิทยาลัยซึ่งถือว่าเป็น รากฐานของสังคมควรจะมีคุณสมบัติที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้มีความรู้
2. เป็นผู้มีความคิด
3. เป็นผู้ที่มีวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดี
4. เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพ และมุ่งให้ความเจริญแก่อาชีพที่ตนดำเนินอยู่

จะเห็นได้ว่าบทบาทของสถาบันอุดมศึกษานั้นเป็นเรื่องของการสร้างคน หรือตอบสนอง ความต้องการอยากรู้อยากเห็นของคน บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาจึงต้องผลิตกำลังคนเพื่อสนอง ความต้องการของสังคม และพัฒนาประเทศ ซึ่งประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ (2530) ได้แบ่งสาระสำคัญของบทบาทสถาบันออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ปัจจัยการผลิตจะครอบคลุมถึงระบบโครงสร้าง และการดำเนินงานของ สถาบันอุดมศึกษาโดยเน้นที่วัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษา แผนพัฒนาการศึกษา และงบประมาณ ด้านการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา การขยายตัวของสถาบันอุดมศึกษา การกระจายโอกาสทาง ด้านการศึกษา นิสิตนักศึกษาและคณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา

ส่วนที่ 2 กระบวนการผลิตบัณฑิต ได้แก่ หลักสูตร และโปรแกรมการศึกษา การ ประเมินและพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา กระบวนการผลิตการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อม สถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งอุปสรรคของหลักสูตรและโปรแกรมการศึกษา

ส่วนที่ 3 ผลผลิตของสถาบันอุดมศึกษา รวมถึงผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา จำนวนผู้สำเร็จการศึกษากับเป้าหมายการผลิต การออกกลางคัน ภาวะการมีงานทำและภาวะการว่างงานของบัณฑิต คุณภาพการทำงานของผู้สำเร็จการศึกษา การพัฒนาบุคลากรด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี รวมทั้งบทบาทและสัมฤทธิ์ผลของวิทยาลัยชุมชน

จากการแบ่งสาระสำคัญของบทบาทสถาบันทั้ง 3 ส่วนที่กล่าวมา พอจะมองเห็นว่าแต่ละส่วนมีความสำคัญที่จะทำให้เกิดการผลิตบัณฑิตสัมฤทธิ์ผลเพียงใด สาลี ทองธิว (2524) ได้กล่าวถึงบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาไว้ว่า

1. สร้างคนที่มีความรู้ดี มีความคิดที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม รู้จักการสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

2. ผลิตคนที่มีอาชีพตามสภาพของสังคมและความสามารถที่มุ่งหมายในตัวของผู้ที่จะประกอบอาชีพนั้น ๆ ซึ่งหมายถึงการให้ความรู้ การฝึกฝนงานตามอาชีพ การปลูกฝังลักษณะความรับผิดชอบ และการเรียนรู้ดำเนินตามลักษณะงานนั้น ๆ ด้วย

โพธิ์รุย์ สีนลารัตน์ (2524) กล่าวถึงบทบาทของสถาบันอุดมศึกษา โดยเน้นการคิดค้นแสวงหาความรู้ในการเผยแพร่ความรู้ใหม่ และการนำความรู้ไปใช้ในสังคม

พรขุสี อาชวอรุญ (2527) กล่าวถึงบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาโดยเน้นหน้าที่หลัก 3 ประการคือ การสอนเพื่อผลิตบัณฑิตตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร หรือการพัฒนากำลังคน การวิจัยเพื่อเพิ่มพูนความรู้ระดับอุดมศึกษา และการบริการชุมชนได้แก่ การนำความรู้และบัณฑิตไปช่วยในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม พัฒนาสังคมให้ดีขึ้น ผลิตบัณฑิตเพื่อปฏิบัติงานต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ ทองฉัตร หงส์ลดาธรรม์ (ม.ป.ป.) โดยระบุบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาไว้ในหน้าที่หลักอย่างกว้าง ๆ ของมหาวิทยาลัย คือ

1. ผลิตบัณฑิตเพื่อออกไปรับใช้ประเทศ
2. ทำการวิจัยเพื่อจะได้นำผลมาช่วยแก้ปัญหาสังคมปัจจุบัน และเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ ความรู้ของอาจารย์
3. ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม
4. ทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อเป็นมรดกตกทอดแก่ลูกหลานต่อไป

บทบาทของสถาบันอุดมศึกษานั้นเป็นบทบาทอย่างกว้าง ๆ ซึ่งในแต่ละสถาบันต่างก็จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามเป้าหมาย ปรัชญาและวัตถุประสงค์ ทั้งนี้เพื่อให้บัณฑิตของแต่ละสถาบันมีคุณลักษณะและความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันออกไป เช่นเดียวกันกับบทบาททางการศึกษาของนิสิตระดับปริญญาตรีที่มีความแตกต่างกันกับนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งกุสุมา รัชชณิ (2527) กล่าวถึงข้อแตกต่างของการศึกษาระหว่างปริญญาตรีกับบัณฑิตศึกษาไว้ว่า การศึกษาในระดับปริญญาตรีมุ่งให้นิสิตนักศึกษาเรียนรู้รอบ ๆ มากกว่าจะต้องรอบรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างลึกซึ้ง การเรียนรู้รอบนั้นเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้เป็นคนที่รู้จักใช้เหตุผลให้เข้าใจผู้อื่น และให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ส่วนการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษานั้น นิสิตนักศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่รู้จักคิดมีใช้ รับฟังความคิดของผู้อื่น แต่ฝ่ายเดียว ควรเป็นคนช่างสงสัยอย่างมีเหตุผลมีใช้ เพียงเพื่อแสดงว่าเป็นคนช่างซักช่างถามเมื่อจะตอบคำถามก็ควรจะต้องตอบอย่างมีภูมิ เมื่อมีคำถามนิสิตนักศึกษาจะไม่ต้องถามเพียงคำตอบเท่านั้น แต่จะต้องรู้วิธีหาคำตอบด้วยการอาศัย "แนวทาง" ด้วย

วิธีการศึกษาที่จะช่วยให้นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสแสวงหาความคิดใหม่ ๆ ด้วยตนเองคือ การศึกษาในลักษณะสัมมนา นิสิตนักศึกษาจะต้องค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษามาก่อน และเมื่อมีความคิดเห็นใด ๆ จะต้องมีความคิดประกอบด้วยเสมอ มีใช้เป็นเพียงการแสดงความรู้สึกรู้สึกหรือความประทับใจอย่างลอย ๆ เท่านั้น นอกจากการศึกษาด้วยวิธีสัมมนาแล้วยังมีอีกวิธีหนึ่ง คือการฝึกวิจัย ซึ่งหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาจะแบ่งเป็น 2 แผน แผนหนึ่งเรียนเฉพาะรายวิชา อีกแผนหนึ่งเรียนรายวิชา น้อยแต่ต้องฝึกวิจัยด้วยการเขียนวิทยานิพนธ์ การฝึกวิจัยจะทำให้นิสิตนักศึกษารู้จักคิด รู้จักหาเหตุผลมาประกอบความคิด และรู้จักเสนอความคิดนั้นในรูปของงานเขียน ทำให้การเรียนในระดับบัณฑิตศึกษาน่าจะมีความหมายมากกว่าความรู้ที่ได้เพิ่มเติม ความเป็นผู้มีความคิดกว้างขวางลึกซึ้งอย่างแหลมคมนั้นจึง เป็นสิ่งที่พึงแสวงหาได้จากการศึกษาในระดับนี้

ดังนั้นสถาบันการศึกษาจึงควรเน้นบทบาทของการศึกษาระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และความต้องการของแต่ละระดับด้วย จากข้อแตกต่างระหว่างบทบาทการผลิตนิสิตระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษานั้น จะเห็นว่าปัจจุบันการผลิตนิสิตระดับบัณฑิตศึกษานั้น เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งในสังคมที่กำลังก้าวเข้าสู่ความเจริญทางวัฒนธรรมสมัยใหม่และมหาวิทยาลัยก็ก้าวเข้าสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการโดยเน้นการวิจัย ทั้งนี้เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศและพร้อมที่จะก้าวไปย่งนานาชาติ คำว่าความเป็นเลิศทางวิชาการนั้น อานัติ อาภาภิรมได้ให้นิยามไว้ว่า หมายถึง ความสามารถของมหาวิทยาลัยหรือองค์การศึกษานั้น ๆ ในการที่จะสร้างรับหรือถ่ายทอดความรู้ เพื่อพัฒนาบุคคลและสิ่งแวดล้อม หมายความว่าถ้ามีความเป็นเลิศทางวิชาการจะต้องประกอบด้วยความเป็นเลิศ 3 อย่าง คือ ทั้งสร้างให้รู้ สามารถที่จะรับความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก และสามารถถ่ายทอดความรู้นั้นไปให้กับบุคคลและสังคมได้... ฉะนั้นการผลิตนิสิตในระดับปริญญาตรีนั้นมีเป้าหมายเพียงเพื่อผลิตบุคคลให้มีความรู้รอบและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งต่างกับการผลิตนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาที่มีเป้าหมายผลิตบุคคลให้มีความรอบรู้ มีความรู้ลึกซึ้ง และเป็นผู้นำของสังคม ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบันต่างมองเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องเน้นบทบาทของการผลิตนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาให้ชัดเจนว่า จะผลิตบัณฑิตระดับนี้ไปเพื่ออะไร ซึ่งน่าที่จะได้พิจารณาถึงรูปแบบในการจัดบัณฑิตศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป

ด้วย ดังเช่นวิจิตร ศรีสอ้าน (2524) กล่าวถึงการจัดนิเทศศึกษาวามืออยู่ 3 รูปแบบ คือ

1. แบบจัดให้ผู้เรียนที่มีวุฒิภาวะสูง (Maturity) เป็นการจัดแบบอังกฤษ เช่น ที่มหาวิทยาลัย Oxford และ Cambridge ใช้กันอยู่ คือ เมื่อเรียนจบปริญญาตรีแล้วก็ได้ไปทางงานวิชาชีพที่สนใจพร้อมทั้งส่งเงินค่าบำรุงให้มหาวิทยาลัยครบตามที่กำหนด เมื่อส่งงานที่ตนเองศึกษาวิจัยเรียบร้อยแล้วมหาวิทยาลัยจะเรียกไปรับปริญญาโท ซึ่งการจัดการศึกษาแบบนี้ไม่มีในเมืองไทย

2. แบบการให้ปริญญาเกิตติมศักดิ์ เป็นแบบที่นิยมกันมากในปัจจุบัน บางมหาวิทยาลัยยังไม่มีการเปิดสอนปริญญาเอก แต่ก็มีการให้ปริญญาเกิตติมศักดิ์โดยไปศึกษาต่อว่ามีผู้ใดเหมาะสมที่จะให้ปริญญาเกิตติมศักดิ์แล้วจึงให้ปริญญา

3. แบบการ Earned Degree เป็นแบบที่เราจัดกันอยู่ในปัจจุบัน คือ แบบบังคับจบให้เรียน เป็นแบบที่ต้องมีคุณสมบัติ (requirement) ต่าง ๆ ตามที่สถาบันผู้ผลิตกำหนดไว้

การจัดนิเทศศึกษาแบบบังคับจบให้เรียน อันเป็นรูปแบบที่เราจัดกันมากกว่านี้ จากการวิเคราะห์วรรณกรรมหรือบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับนิเทศศึกษา พบว่า มีคำสำคัญอยู่ 4 คำที่เป็นลักษณะสำคัญของนิเทศศึกษา คือ Specialization หมายถึง ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง Research หมายถึง เรื่องของการวิจัย Professionalization หมายถึง เรื่องของวิชาชีพ Scholarship หมายถึง เรื่องของการสร้างความเป็นผู้นำทางวิชาการ

ความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) สัมพันธ์กับนิเทศศึกษาโดยตรง คือ มุ่งเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คือรู้อย่างลึกซึ้งในสาขาวิชาใด สาขาวิชาหนึ่ง เพื่อให้ผู้จบการศึกษามีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ลึกซึ้งในเรื่องนั้น ๆ

การวิจัย (Research) โปรแกรมนิเทศศึกษา ไม่ว่าที่ไหนจะมีลักษณะเป็น research oriented คือ เน้นการวิจัยค้นคว้าเป็นเรื่องสำคัญของนิเทศศึกษา ประเทศอังกฤษและประเทศในยุโรปหลายประเทศ นิเทศศึกษามุ่งเฉพาะการวิจัย ไม่มีการเรียนรายวิชา นอกจากรายวิชานั้น จะมีส่วนช่วยทำให้ทำวิจัยได้เท่านั้น จึงนับว่าเป็นปริญญาที่ทำการวิจัยโดยแท้ แต่เรามักจะคุ้นเคยกับระบบอเมริกามากกว่า ในระบบอเมริกานั้นจริง ๆ แล้วระดับปริญญาโทส่วนใหญ่ไม่ได้เห็นการวิจัยค้นคว้าเป็นเรื่องสำคัญ บางแห่งอาจจะรักษาประเพณีการวิจัยไว้โดยทำเป็นรูป Colloquial paper, Star paper, planned be paper หรือ baby research เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ทางวิจัยไว้บ้างหรือบางแห่งก็เพียงแต่เป็น research consumer คือให้สามารถอ่านงานวิจัยได้เข้าใจก็เพียงพอแล้ว โดยเฉพาะในอเมริกาปริญญาเอกบางประเภทไม่ต้องทำการวิจัยเลย เช่น เกิด D.A. Degree ขึ้นมาในภายหลัง คือ Doctor of Art โดยไม่ต้องทำการวิจัย

เพราะถือว่าเป็น teaching degree เพราะฉะนั้นคนที่จบรายวิชาแล้วยังไม่ได้ทำการศึกษาเลยก็มี บางสถาบันทำให้เป็น Doctor of Art เพื่อให้ไป 2 ด้าน เพราะเห็นความรู้ในด้านการเรียนการสอนเพียงพอแต่ยังไม่ทำการศึกษา ถ้ามาทำการศึกษาแล้วก็จะได้ Doctor of Philosophy

ในลักษณะที่เป็นรูปการวิจัยในประเทศไทยมี 2 รูปแบบ คือ แบบที่เน้นการวิจัย และไม่เน้นการวิจัยแต่นโยบายของทบวงมหาวิทยาลัยเน้นที่การทำงานวิจัย ดังนั้นการขอเปิดปริญญาโทประเภทที่ไม่มีการทำวิจัย จะเปิดสอนได้ก็ต่อเมื่อมีการจัดหลักสูตรการศึกษาแบบที่เน้นการวิจัยแล้วเท่านั้น ทบวงมหาวิทยาลัยจะไม่อนุมัติให้เปิดสอนปริญญาโทที่ไม่มีการทำวิจัยโดยเฉพา ทั้งนี้เพราะทบวงมหาวิทยาลัยถือว่าถ้าไม่ยึดเรื่องการวิจัยไว้ การศึกษาในระดับปริญญาโทก็จะเป็นการเสริมความสามารถทางวิจัยของมหาวิทยาลัย หลักสูตรศึกษาก็จะกลายเป็นการสอนที่มีลักษณะเป็นส่วนที่ต่อออกไปเท่านั้น ส่วนระดับปริญญาเอกประเทศไทยคงเน้นการวิจัยในการเรียนหลักสูตรนี้ทุกมหาวิทยาลัย

เกี่ยวกับวิชาชีพโดยเฉพา (Professionalization) การยกฐานะวิชาชีพมีอิทธิพลต่อการจัดหลักสูตรศึกษามากจนกลายเป็นลักษณะทั่วไปของหลักสูตรศึกษา เช่น ในระดับประกาศนียบัตร 1 ปี เป็นลักษณะวิชาชีพ เพราะบางวิชาชีพใช้เวลาเรียน 4 ปี บางวิชาชีพใช้เวลาเรียน 5 ปี หรือแพทย์ใช้เวลาเรียน 6 ปี เป็นต้น จึงมีวิชาชีพเกิดขึ้นใหม่หลายวิชาชีพเช่น ในประเทศอเมริกาจะกำหนดว่าถ้ามีวุฒิปริญญาตรีจะเข้าสู่บางอาชีพไม่ได้ เช่นคนที่จะเป็นครูใหญ่ หรืออาจารย์ใหญ่ต้องมีวุฒิปริญญาโท เป็นต้น

การที่ลักษณะวิชาชีพหลายวิชาไปกำหนดการเข้าสู่วิชาชีพในรูปแบบที่ต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพไว้สูง ทำให้โครงการหลักสูตรศึกษาต้องตอบสนองตามไปด้วย คือเป็นผลกระทบจากการที่ฝ่ายศึกษากำหนดคุณสมบัติไว้สูง ฝ่ายฝึกคนหรือฝ่ายฝึกอบรมก็ต้องปฏิบัติตามไปด้วย จึงเกิดลัทธิตัดยอดโดยเข้าการศึกษาวิชาชีพเป็นฐาน จะเห็นว่าปัจจุบันนี้มีปริญญาเอกที่ได้รับปริญญาทางวิชาชีพหลายสาขาเช่น ทางการศึกษาทั้ง Ed.D. และ Ph.D. ซึ่ง Ed.D. ก็จัดเป็นปริญญาทางวิชาชีพ และปัจจุบันนี้ก็มี Doctor of Public Health, Doctor of Public Administration และ Doctor of Science เป็นต้น ฉะนั้นแรงกระตุ้นที่เกิดจากเรื่องของวิชาชีพโดยเฉพาก็จะทำให้เกิดมีปริญญาในระดับหลักสูตรศึกษาที่เป็นปริญญาทางวิชาชีพโดยเฉพามากขึ้น และไม่ได้มีเฉพาะในระดับประกาศนียบัตร 1 ปีก่อนปริญญาโท หรือ 1 ปีหลังปริญญาโทเท่านั้น แต่มีในระดับปริญญาเอกอีกมากมาย โดยมองว่าปริญญาที่ทำการวิจัยที่เห็นไว้เห็นนี้ไม่ตอบสนองความต้องการในการที่จะใช้คนของสังคมนั้น ๆ ดังนั้นในประเทศไทยจึงมีทั้งฝ่ายที่เห็นปริญญาทางวิชาชีพเป็น Professional Degree (Ph.D.) และฝ่ายที่เห็นปริญญาเป็น Professional Degree (Ed.D.) ด้วย

การสร้างความเป็นผู้นำทางวิชาการ (Scholarship) โดยที่มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งสำหรับพัฒนาผู้นำในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้เป็นนักวิชาการที่มีขีดความสามารถทางวิชาการสูง เป็นผู้นำทางวิชาการในสาขาวิชาของตน การผลิตคนเป็นผู้นำทางวิชาการนั้น โภทิตศึกษามีบทบาทในการผลิตมาก

จากลักษณะทั่วไป 4 ประการที่กล่าวมานี้ โภทิตศึกษาไม่ว่าจะจัดในรูปแบบใด คงต้องเน้นในเรื่องของวิชาชีพ การวิจัย เพื่อเสริมสร้างผู้นำทางวิชาการและตอบสนองเรื่องของวิชาชีพในสาขาวิชานั้น ๆ โดยเฉพาะ ดังนั้น 4 คำนี้จึงเป็นพื้นฐานและถ่ายทอดมาเป็นความต้องการของการจัดโครงสร้างของโภทิตศึกษา และการผลิตโภทิตอันเป็นส่วนของโภทิตศึกษาก็คงจะต้องเสริมสร้างให้มีเรื่องของวิชาชีพให้มีขีดความสามารถทางการวิจัย เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของวิชาชีพ และให้มีความเป็นผู้นำอยู่ในตัวพอสมควร อันเป็นที่มาของจุดมุ่งหมายสำคัญของการผลิตโภทิตในระดับโภทิตศึกษา

จะเห็นว่าบทบาทของโภทิตศึกษานั้นจะให้ความสำคัญด้านการผลิตโภทิตเป็นอย่างมาก เพราะถือว่ามีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะทุกสาขาวิชายังมีความต้องการที่จะยกระดับการศึกษาของคนไปสู่ระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ซึ่งนอกจากจะทำให้วุฒิสูงขึ้นแล้วยังเป็นการผลิตคนใหม่เพื่อไปป้อนมหาวิทยาลัยที่ยังขาดแคลนอาจารย์ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยต่างจังหวัด บทบาทการจัดการศึกษาจึงเป็นการจัดเพื่อสนองความต้องการของสังคม และสนองความต้องการด้านแรงงานด้วย จึงทำให้เกิดการขยายการศึกษาระดับโภทิตศึกษากันมากขึ้น ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า โภทิตศึกษาเกิดขึ้นเพราะความจำเป็นและความต้องการของสังคม ที่ต้องมีการขยายขอบข่ายทางด้านการศึกษาให้สูงขึ้น จึงแตกต่างกับการศึกษาในระดับปริญญาตรีที่เน้นการผลิตเพื่อการอาชีพและเพื่อเป็นพื้นฐานที่จะก้าวไปสู่ระดับโภทิตศึกษาต่อไป แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นความจำเป็นหรือเป็นความต้องการของสังคม คุณภาพของโภทิตก็เป็นสิ่งที่สถาบันควรคำนึงถึงด้วยเช่นกัน

คุณภาพของการจัดการศึกษาในระดับโภทิตศึกษา

1. การพัฒนาคุณภาพของโภทิต

การศึกษาไม่ว่าระดับใดเมื่อได้มีการดำเนินการตามปรัชญา เป้าหมายและวัตถุประสงค์มาพอสมควรแล้ว สิ่งที่มีมองเห็นว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่นั้น จะดูได้จากคุณภาพของ

ผลผลิต ซึ่งได้แก่คุณลักษณะของบัณฑิต ตลอดจนการเรียนการสอน และการดำเนินงานของบัณฑิตวิทยาลัย คณะ ภาควิชา ทั้งนี้เพราะการศึกษาคือเครื่องชี้ให้บัณฑิตมีลักษณะเป็นเช่นใด ออกไปรับใช้สังคมได้ดีเพียงใด อยู่ในสังคมอย่างไร ดังที่ กำแหง สกิริกุล (2531) กล่าวว่า ระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นรากฐานสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรมนุษย์ทางปัญญาของประเทศ เพราะเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการสร้างเสริมคุณภาพ และความรับผิดชอบให้แก่บัณฑิตทุกสาขา ก่อนที่จะออกไปประกอบอาชีพ และเป็นผู้รับใช้สังคมในระดับสูง ซึ่งอาจเป็นผู้นำของสังคมในอนาคตด้วย

ลักษณะที่น่าจะเป็นของบัณฑิตที่มีคุณภาพทางการศึกษา ควรประกอบด้วยคุณลักษณะดังนี้คือ เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยสติปัญญา มีความรู้ และความเชี่ยวชาญในสรรพวิทยาการที่อำนวยความสะดวกแก่การดำเนินชีวิต มีคุณธรรมที่จะต้องปลูกฝังกันได้แก่ การรู้จักตนเอง ใฝ่รู้อยู่เสมอ คิดริเริ่มสร้างสรรค์ รอบคอบ ไตร่ตรองเหตุผล รับผิดชอบ เห็นการณ์ไกล มีศีลธรรม เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หากสถาบันการศึกษาใดสามารถจัดสรรแห่งประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียนได้ ก็นับได้ว่าเป็นการพัฒนาบัณฑิตนักศึกษาให้มีคุณภาพได้

แนวทางที่จะได้บัณฑิตที่เพียบพร้อมด้วยคุณภาพนั้น สมศรี วิชาสาอางค์ (2530) ได้เสนอแนะแนวทางดังนี้

1. ควรได้มีการประเมินผลของงานที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว เพื่อหาสู่ทางกำจัดข้อบกพร่อง และนำมาเป็นแนวทางในการวางแผนในการพัฒนาการศึกษา เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณภาพทั้งด้านปฏิบัติ ด้านวิชาการ มีคุณธรรม จริยธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ เพื่อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข
2. ศึกษาแนวโน้มความต้องการของสังคมโดยพิจารณาการเพิ่มของประชากร การมีความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ทิศทางทางการเมือง เพื่อจะได้นำมาประกอบการพิจารณาลักษณะหลักสูตรทางการศึกษา ทั้งนี้เพื่อเตรียมผลิตผลให้มีความรู้ความสามารถทันกับความต้องการของสังคม
3. ควรได้ทำการสำรวจตลาดแรงงานควบคู่ไปกับการพิจารณาถึงอาชีพในอนาคตที่ทันสมัยต่อเหตุการณ์ เพื่อฝึกอบรมบุคลากรของรัฐไว้ให้พร้อมที่จะเปิดการอบรม หรือเปิดสอนในสถาบันได้ทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งเป็นการเตรียมอาชีพให้สนองความต้องการต่อตลาดแรงงาน
4. ควรกำหนดการศึกษาให้สอดคล้องกับภูมิประเทศ และสภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ งานแต่ละท้องถิ่น และนำลักษณะทรัพยากรของแต่ละท้องถิ่น เข้ามาใช้ในการพิจารณาสรางหลักสูตร ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับชีวิตจริง และนำไปประกอบอาชีพได้อีกทั้งยังเป็นการกระจายประชากรไม่ ต้องเข้ามาแออัดและแย่งอาชีพกันในส่วนกลาง

5. ควรจะพิจารณาถึงเรื่องการบริหารการศึกษาเป็นสำคัญ น่าที่จะมีหน่วยงานหนึ่ง ส่งเสริม ควบคุมมาตรฐานการศึกษาแต่เพียงหน่วยเดียว ทั้งนี้เพื่อที่จะได้มีระบบการศึกษาที่แน่นอน ไม่ซ้ำซ้อนและที่สำคัญยิ่งก็คือ มีมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งจะนำไปสู่การผลิตบัณฑิตที่เพียบพร้อมไปด้วยคุณภาพ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า แนวทางที่จะทำให้บัณฑิตเพียบพร้อมด้วยคุณภาพนั้น ควรได้ ศึกษาติดตามดูผลการดำเนินงาน การบริหารงานตลอดจนหลักสูตรซึ่งเท่ากับเป็นการควบคุมคุณภาพ บัณฑิตที่ผลิตออกมา โดยเฉพาะการควบคุมเพื่อให้ได้มาซึ่งมาตรฐานเดียวกันนี้ระดับบัณฑิตศึกษาจึง มีหน่วยประสานงานเกิดขึ้นคือบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานและประสานงาน เพื่อ ให้ภาควิชา คณะ ผลิตบัณฑิตออกมามีคุณภาพเป็นมาตรฐานเดียวกัน การควบคุมคุณภาพจึงเป็นเรื่อง ที่ควรพิจารณากันอย่างจริงจัง เพราะถ้าผลิตออกไปไม่มีคุณภาพ นอกจากจะทำให้เสื่อมเสียสถาบัน แล้ว ยังเป็นการสร้างปัญหาให้กับสังคมอีกด้วย ไพจิตร เอื้อทวีกุล (2522) กล่าวถึงปัญหาใน เรื่องของการควบคุมคุณภาพว่ามีอยู่ 3 ประการคือ

1. เป็นเรื่องขององค์ความรู้ หรือ Body of Knowledge ปัจจุบันนี้ความรู้ต่าง ๆ ที่ ใช้ถ่ายทอดให้กับผู้เรียนนั้น ส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่หยิบยืมมาจากสังคมอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคม ตะวันตก แต่ก่อนที่จะนำมาใช้ยังไม่มีการขบวนการที่จะทดสอบองค์ความรู้ที่ว่าเหมาะสมหรือตรงกับ สภาพการณ์ของสังคมไทยหรือไม่เพียงใด

2. เกี่ยวกับผู้สอน ส่วนใหญ่ผู้สอนสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ จึงรับการถ่ายทอด ความรู้มาจากต่างประเทศ การวิจัยยังทำกันน้อย ระบบการศึกษาของไทยในระดับปริญญาตรี โท เอก มีลักษณะคล้าย ๆ กัน ไม่ค่อยยืดหยุ่น ไม่สนใจให้ผู้สอนติดตามความก้าวหน้าในสาขาวิชาของตน และไม่ชักจูงให้ผู้สอนพัฒนาตัวเองในด้านวิชาการ มีการประเมินผลการสอนน้อย เป็นต้น

3. เกี่ยวกับผู้เรียน ปัจจุบันผู้เรียนระดับบัณฑิตศึกษาประสบกับปัญหาหลายด้าน ดังจะ เห็นได้จากสรุปผลการประชุม เรื่อง แนวทางปฏิบัติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบัณฑิตศึกษาศาสตร์ โดยสรุปเป็นปัญหาเกี่ยวกับคุณลักษณะของนิสิตบัณฑิตศึกษาไว้ดังนี้

- 3.1 ขาดทักษะในการใช้ภาษาไทย
- 3.2 ขาดทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษ
- 3.3 ขาดความมั่นใจในการเรียนการสอน
- 3.4 ขาดความรู้และทักษะในการวิจัย

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้จะแก้ไขได้อย่างไรนั้น จะต้องดูที่ปัจจัยที่มีส่วนสร้างเสริมให้เกิดให้เกิดคุณภาพในการผลิต ซึ่ง นางเยาว์ ชัยเสรี, คุณหญิง (2530) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตนั้น ได้แก่

1. โครงสร้างการบริหารงาน
2. ระบบและขั้นตอนการบริหาร
3. ทัศนคติของทุกฝ่าย
4. ค่านิยมของทุกฝ่าย
5. กฎ ระเบียบที่เข้มงวด หรือคสอตัว
6. รูปแบบ
7. เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้เพื่อการเรียนการสอน

จากปัจจัยดังกล่าวมานั้น แอนโทนี มอร์แกน และแบรด มิทเชลล์ (Morgan and Mitchell, 1985) ได้แสดงทัศนะการวัดคุณภาพหลังจากได้ศึกษารายงานการศึกษาเพื่อความ เป็นเลิศว่ามีอยู่ 6 วิธี พอสรุปได้ดังนี้

1. วิธีการเน้นเศรษฐกิจ และการเมือง (Political-economy approach) วัดคุณภาพที่ดัชนีการตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและการเมือง คือวัดว่าสถาบันอุดมศึกษา สามารถผลิตกำลังคนตอบสนองความต้องการของระบบเศรษฐกิจและการเมืองได้เหมาะสมเพียงไร
2. วิธีการเน้นผลิตภาพ (Productivity approach) วัดคุณภาพของการศึกษา ที่ดัชนีประสิทธิภาพ คือสถาบันอุดมศึกษาสามารถเปลี่ยนแปลงตัวป้อน (Input) เป็นผลิตผลได้อย่าง มีประสิทธิภาพเพียงไร
3. วิธีการเน้นคุณค่าเพิ่ม (Value-added approach) วัดคุณภาพที่ดัชนีการพัฒนาวัดคุณภาพที่ตัวนักศึกษา คือ สถาบันอุดมศึกษาสามารถพัฒนาเปลี่ยนแปลงปัจเจกบุคคลได้ดีเพียงไร
4. วิธีการเน้นที่ผู้ผลิตผู้บริโภค (Producer-consumer Quality approach) วัดคุณภาพที่ตัวคุณภาพของผู้ผลิต (อาจารย์) และผู้บริโภค (นักศึกษา)
5. วิธีการเน้นเนื้อหาสาระ (Content approach) วัดคุณภาพของหลักสูตรว่ามี องค์ประกอบและขอบข่ายเหมาะสมเพียงไร
6. วิธีการผสมผสาน (Eclectic approach) วัดคุณภาพโดยใช้แนวคิดผสมผสาน เช่น ใช้แนวคิดประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพผล ความร่วมมือของบุคลากร เป็นต้น

การวัดคุณภาพในทัศนะดังกล่าว ประเสริฐ จรรย์านุกูล (2535) ได้เสนอแนวคิดการวัดคุณภาพในโปรแกรมการผลิตบัณฑิตเท่าที่ได้ดำเนินการกันมาแล้วว่ามี 4 แนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดระบบผู้เชี่ยวชาญ (Reputational View) เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากรูปแบบการประเมินผลระบบผู้ผู้เชี่ยวชาญ (connoisseurship model) ซึ่งมีสมมุติฐานเบื้องต้นว่าคุณภาพไม่อาจวัดโดยตรงได้ แต่ยอมรับว่าผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาจะเป็นคนตัดสินคุณภาพได้ดีที่สุด เดิมแนวคิดนี้ใช้จัดเรียงลำดับคุณภาพของโปรแกรมระดับบัณฑิตศึกษา แต่ต่อมานำมาใช้กับโปรแกรมระดับปริญญาตรีด้วย

2. แนวคิดเกี่ยวกับทรัพยากร (Resources View) เป็นแนวคิดที่ยอมรับคุณภาพที่ คุณลักษณะของบุคลากร การเงิน และทรัพยากรทางกายภาพต่าง ๆ ซึ่งนำมาใช้ในโปรแกรมการวัดคุณภาพตามแนวคิดทรัพยากรคือ การวัดคะแนนสอบของนักศึกษา สัดส่วนของอาจารย์ที่มีคุณวุฒิสูง เงินกองทุน และปริมาณหนังสือที่มีในห้องสมุด เป็นต้น แนวคิดนี้ได้รับการวิจารณ์ที่สำคัญคือ ไม่มีหลักฐานมาสนับสนุนได้ว่าทรัพยากรที่มากพอจะเพิ่มการเรียนรู้ของนักศึกษา

3. แนวคิดเกี่ยวกับผลิตผล (Outcomes View) การวัดคุณภาพในทัศนะนี้ คือการวัดผลอันเกิดจากการลงทุนใช้ทรัพยากรต่าง ๆ โดยการวัดคุณภาพของผลิตผล ได้แก่ ผลิตภาพของอาจารย์ ความสำเร็จของนักศึกษาที่เข้าศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษาได้ ความพอใจของนายจ้างต่อการปฏิบัติงานของบัณฑิต การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของท้องถิ่น เป็นต้น ข้อโต้แย้งการวัดคุณภาพตามแนวนี้ เช่น คุณภาพของผลิตผลส่วนมากจะขึ้นอยู่กับคุณภาพของนักศึกษาที่มาเข้าเรียนมากกว่าจะเป็นคุณภาพของการดำเนินการของสถาบัน หรือเป็นคุณภาพของโปรแกรม

4. แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าเพิ่ม (Value-added View) เป็นทัศนะที่วัดผลกรทบ อันเกิดจากโปรแกรมมีเหตุผลสำคัญที่สนับสนุนแนวคิดนี้ ได้แก่ ความสามารถของสถาบันที่ปรากฏผลต่อนักศึกษา และแสดงถึงคุณภาพอย่างแท้จริง การวัดตามแนวนี้คือ การทดสอบความสามารถของนักศึกษาก่อน และหลังการเข้าเรียนในโปรแกรม ความแตกต่างของผลการวัดทั้งสองนี้คือ การวัดความงอกงามทางปัญญา ซึ่งเรียกว่าเป็นคุณค่าเพิ่ม และขอเลขชานเตอร์ แอสติน เสนอให้มีการวัดความแตกต่างดังกล่าวเป็นการศึกษาวัดผลระยะยาว

นอกจากนี้คุณภาพของผู้เรียนในระดับบัณฑิตศึกษายังมีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนตรงที่นิสิตบัณฑิตศึกษาในปัจจุบันเป็นจำนวนไม่น้อยที่จบปริญญาตรีแล้วมาเรียนต่อระดับบัณฑิตศึกษาทันที ซึ่งกลุ่มที่ยังไม่ได้ทำงานนี้อาจจะมาเรียนระดับบัณฑิตศึกษาเพราะค่านิยมของสังคม หรือเรียนรื่องานซึ่งอาจทำให้คุณภาพของบัณฑิตศึกษาต่ำลงลงไป และเป็นการทำให้สูญเสียทรัพยากรของประเทศด้วย

เนื่องจากนิสิตเหล่านี้เมื่อได้งานทำก็อาจจะออกจากการศึกษากลางคันได้ ปัญหาการออกกลางคันของสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาโทในกรณีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น เป็นปัญหาที่รุนแรงกว่าในระดับปริญญาตรี เพราะนอกจากส่วนใหญ่จะใช้เวลาศึกษานานแล้ว อัตราการออกกลางคันยังสูงมากอีกด้วย ดังที่ประมาณ ชูพิพัฒน์ (2528) ได้ค้นพบสาเหตุการออกกลางคันของนิสิตบัณฑิตศึกษาด้วยการวิเคราะห์ตัวประกอบ พบว่า

1. นิสิตถูกให้ออกเพราะศึกษาไม่สำเร็จเมื่อครบกำหนด 5 ปี ดังตัวประกอบ คือ คุณลักษณะส่วนตัวของนิสิตบัณฑิตที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน ค่านิยมของนิสิตบัณฑิตที่มีต่อสาขาวิชาที่เรียน ปัญหาด้านการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล ปัญหาฐานะทางเศรษฐกิจ ปัญหาการปรับปรุงแก้ไขหัวข้อวิทยานิพนธ์ ปัญหาด้านภาวะทางจิตของนิสิตบัณฑิต และความไม่มุ่งมั่นในสาขาวิชาที่เรียน

2. นิสิตถูกให้ออกเพราะเกรดเฉลี่ยสะสมไม่ถึงเกณฑ์ที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้ มีตัวประกอบ คือ ค่านิยมของนิสิตบัณฑิตศึกษาต่อสาขาวิชาที่เรียน คุณลักษณะส่วนตัวของนิสิตบัณฑิตศึกษาที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน และปัญหาของครอบครัว

3. นิสิตที่ขอลาออก มีตัวประกอบ คือ ปัญหาส่วนตัวด้านบุคลิกภาพ ความสามารถเชิงวิชาการ ฐานะทางเศรษฐกิจ ความต้องการของตลาดแรงงาน และปัญหาครอบครัว ความมุ่งมั่นในการศึกษาในสาขาวิชาชีพ

4. นิสิตที่ถูกจำหน่ายชื่อออกเพราะไม่มาลงทะเบียน มีตัวประกอบ คือ คุณลักษณะส่วนตัวของนิสิตบัณฑิตศึกษาที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน ค่านิยมของนิสิตบัณฑิตศึกษาที่มีต่อสาขาวิชาที่เรียน

จะเห็นว่าตัวประกอบในแต่ละกลุ่มทั้ง 4 กลุ่มนั้น มีอยู่ตัวประกอบหนึ่งที่มีอยู่ในทั้ง 4 กลุ่มนั้นก็คือ คุณลักษณะส่วนตัวของนิสิต ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคุณลักษณะดังกล่าวจะเป็นเครื่องช่วยให้ นิสิตสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาได้ เช่นเดียวกับกับคุณภาพของนิสิตที่สำเร็จการศึกษา หากนิสิตที่สำเร็จ การศึกษาออกไปมีคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ ย่อมเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพด้วย

2. ลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์

พระราชดำรัสของสมเด็จพระราชบิดาเจ้าฟ้ามหิตลลิตยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ ทรงมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่แพทย์รุ่นแรกในปี พ.ศ.2471 เกี่ยวกับคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ ความว่า ขอให้พวกเขาจงเข้าใจและจำไว้ว่า ฉันไม่ต้องการให้พวกเขาเผลอมีความรู้ทางแพทย์อย่างเดียว ฉันต้องการให้พวกเขาเป็นคนด้วย... พระราชดำรัสนี้มีความหมายลึกซึ้งมาก

โดยเฉพาะคำว่า "เป็นคน" นั้น นายแพทย์กิจเกษม จินดา ได้อธิบายไว้ว่า ความเป็นคนนี้ คือ Manhood ซึ่งควบคู่กับความเพื่องาน Manpower ซึ่งหมายถึง โภคิตพิงมีทั้งความเป็นคนและความเพื่องาน หรือ พึงมีทั้งความรู้ควบคู่กับคุณธรรม และพระองค์เจ้ารัชณี แจ่มจรัส ยังได้กล่าวถึงคุณลักษณะโภคิตโดยตรงเรียกโภคิตที่มีความเป็นคนว่า "ดึกษิต" (Scholar) ซึ่งหมายถึง ความเป็นผู้รู้มีอยู่ 6 ประการ ดังที่ วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้นำลักษณะของดึกษิต 6 ประการ มาเรียบเรียงเป็นภาพย่นดังนี้

<u>ภาษาดี</u>	<u>ประพถิตดี</u>	<u>อีกที่มีรสนิยม</u>
<u>ความคิดไตรตรองคม</u>		<u>มั่นคงตรงไม่แปรผัน</u>
<u>ค้นคว้าก้าวหน้าสู่</u>		<u>คิดค้นอยู่ทุกคืนวัน</u>
<u>สมองไวคิดได้พลัน</u>		<u>ทุกสิ่งสรรพสัมฤทธิ์เร็ว</u>

คำว่า "ความเป็นคน" จึงน่าจะหมายถึงเป้าหมายสูงสุดในการผลิตโภคิต เพราะหากโภคิตจะมีความรู้เพียงใด แต่ขาดลักษณะดังกล่าว ความรู้ที่มีอยู่จะไม่สร้างประโยชน์ให้แก่สังคม และในทางตรงข้ามอาจเป็นเครื่องมือทำลายสังคมได้อีกด้วย

กฤษณะ ติวะกฤษณ์กุล และคณะ (2525) ได้เสนอความคิดเห็นในการสัมมนา เรื่องบทบาทและคุณลักษณะโภคิตที่พึงประสงค์ ซึ่งจัดขึ้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สรุปได้ว่า คุณลักษณะของโภคิตที่ผู้ช้ต้องการนั้นมีลักษณะดังนี้คือ มีความเป็นผู้นำ รู้จักวินิจฉัยปัญหาและรู้จักตัดสินใจที่ดี มีความคิดริเริ่ม และความคิดดัดแปลง มีความรับผิดชอบต่องาน ต่อวิชาชีพและต่อสังคม คิดชอบ ทำชอบ คิดเป็น ทำเป็น เป็นคนเรียนรู้เร็ว ใฝ่รู้ รอบรู้ เป็นบุคคลที่ปรับตนเองได้ในการทำงาน มีความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับชัยยงค์ พรหมวงศ์, พวงรัตน์ บุญญารักษ์ และไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2523) ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของนิสิตโภคิตศึกษาว่า เป็นผู้ใฝ่หาความรู้ อยู่เสมอ มีวิสัยวิเสาะวิเคราะห์ข้อมูลได้ด้วยตนเอง มีความกระตือรือร้น และมีความสามารถในการติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการได้ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ

นอกจากนี้ สิบพนนท์ เกตุทัต (2532) กล่าวว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยควรมุ่งเน้นโภคิตศึกษาและการวิจัยมากขึ้น โภคิตที่ทั้งเก่งและทั้งดีสามารถเป็นผู้นำได้ดี เป็นผู้ประกอบการได้ ควรให้คุณลักษณะดังนี้

1. ด้านพื้นฐานทั่วไป ควรรู้และตระหนักในคุณค่าของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไทย มีทัศนคติกว้างมองเห็นภาพรวมโภคิตระดับโลก มีความซื่อสัตย์สุจริต ลดความเห็นแก่ตัว มุ่งทำงานเพื่อส่วนรวม สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้

2. ด้านวิชาการและวิชาชีพ เข้าใจหลัก รู้จักประยุกต์เขียน อ่าน พูดได้ดีชัดเจน รู้ภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ เพื่อมุ่งถ่ายทอดเทคโนโลยี

3. ด้านปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมทันสมัย มีความคิดริเริ่ม รู้จักวางแผน ตัดสินใจ จัดการ คิดลึก คิดรอบ มองหาโอกาส รู้จักโอกาสและความเสี่ยง กล้าตัดสินใจ ท้าดวให้เข้ากับ สังคมนานาชาติได้

4. ฝึกตนเองในการทำงานลักษณะต่าง ๆ มุ่งประสานการทำงานด้วยใจรัก ด้วย สมอง และด้วยฝีมือขั้นหมั่นเพียรและขยันขันแข็ง ทำงานเป็นกลุ่มด้วยความสามัคคี

ซึ่งพอจะกล่าวได้ว่า คุณลักษณะของบัณฑิตไม่ว่าจะเป็นการผลิตบัณฑิตในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท หรือปริญญาเอก สิ่งที่สำคัญควรคำนึงถึงก็คือ การสร้างคุณลักษณะของบัณฑิตให้เป็นไปตามนิธานของสถาบันนั้น ๆ ดังเช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้กำหนดคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ดังนิธานของสถาบันดังนี้ ความรู้จักตนเอง ใฝ่รู้อยู่เสมอ คิดริเริ่มสร้างสรรค์ รอบคอบ ใฝ่ตรงเห็นเหตุผล รับผิดชอบเห็นการณ์ไกล มีศีลธรรม และเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

การกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิตดังกล่าวเป็นการวางกรอบการผลิตบัณฑิตให้ออกมาในรูปแบบที่ใฝ่ตรงเห็นเหตุผล เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมที่จะเพิ่มพูนความรู้ให้กับตัวเองด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน ซึ่งผลของการเพิ่มพูนความรู้นี้จะทำให้สังคมมีคุณภาพดีขึ้น โดยเฉพาะคุณภาพที่เกิดขึ้น เพราะได้จัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งนี้คือการผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะเป็นไปตามที่สถาบันได้กำหนดไว้

จากคุณลักษณะดังกล่าวมา พอจะมองเห็นความแตกต่างระหว่างคุณลักษณะของบัณฑิตกับคุณลักษณะของมหาบัณฑิตพอสมควรได้ดังนี้ คุณลักษณะของบัณฑิตนั้นควรมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพอย่างแท้จริง มีความใฝ่รู้ทางด้านวิชาการ มีความคิดเป็นของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพของตน ส่วนคุณลักษณะของมหาบัณฑิตนั้น นอกจากจะมีคุณลักษณะเหมือนกับบัณฑิตแล้ว วิจิตร ศรีส้าน (2523) กล่าวว่า คุณลักษณะของมหาบัณฑิตจะต้องเป็นนักวิชาการที่จะมีระดับขีดความสามารถทางวิชาการสูง พอที่จะเป็นผู้นำทางวิชาการสาขาของตน และประชุมสุข อาชวาร์จ (2523) กล่าวว่ามหาบัณฑิตจะต้องมีความจัดจ้าน (aggressive) ในวิชาการ เป็นผู้นำที่ดีในด้านการวิจัย ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวจะเน้นอยู่ที่ตัวนิสิตเป็นส่วนใหญ่ การที่จะทำให้นิสิตมีคุณลักษณะเช่นนี้ การเรียนการสอนก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้นิสิตมีลักษณะดังกล่าวมา

3. การเรียนการสอน

การเรียนการสอนนับเป็นปัจจัยสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และทักษะ ตลอดจนแนวคิด และอุดมการณ์ที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรให้เกิดขึ้นในตัวนิสิต ดังนั้นการเรียนการสอนและหลักสูตรจึงเป็นปัจจัยที่ต้องมีความคู่กันไป การเรียนการสอนเป็นขบวนการในการพัฒนา ส่วนหลักสูตรจะช่วยกำหนดทิศทางและขอบเขตที่พึงประสงค์ ดังที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2530) กล่าวว่า การเรียนการสอนครอบคลุมอยู่ 4 เรื่อง คือ 1. ผู้เรียน 2. ผู้สอน 3. หลักสูตร 4. บรรยากาศและสภาพแวดล้อม และเกษม ศิริสัมพันธ์ (2507) กล่าวว่า การสอนเป็นการจัดความไม่รู้ออกไป และนำความรู้บรรจุลงไปในสมองของผู้ถูกสอนแทน...นอกจากนี้ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524) ยังกล่าวถึงการสอนในระดับอุดมศึกษาว่ามีอยู่ 4 แบบคือ การสอนแบบบรรยาย การสอนแบบอภิปราย การสอนแบบฝึกปฏิบัติ และการสอนโดยย่นให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เช่นเดียวกับ ชัยพร วิชชาวุธ (2518) ได้จำแนกการสอนตามลักษณะของกิจกรรมไว้ 5 ประเภทคือ การบรรยาย การอภิปราย การบรรยายสลับอภิปราย การปฏิบัติการ การสัมมนา

การสอนมีหลายวิธีผู้สอนควรเลือกวิธีสอนที่เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน เนื้อหา เวลา และโอกาส การเรียนการสอนจึงเป็นหัวใจของเป้าหมายการผลิต นิสิตจะมีคุณภาพดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น ทักษะของผู้เรียน การนำเสนอบทบาท บุคลิกภาพของอาจารย์ และนิสิต บรรยากาศในชั้นเรียน อุปกรณ์การเรียน ทักษะติดต่อเนื้อหาวิชา เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2524) ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ดังนี้

1. การเรียนการสอนควรแตกต่างกันตามลักษณะวิชาชีพและสภาพของกลุ่มนักศึกษา
2. ควรมี Pretest เพื่อดูว่านักศึกษามีความสนใจในด้านใด เพื่อแบ่งกลุ่มและจัดการเรียนการสอน
3. ควรสนับสนุนให้อาจารย์วิเคราะห์วัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่สอนมีการประเมินผลว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และควรเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
4. อาจารย์ควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมเสริมหลักสูตร
5. การจัดหลักสูตรควรมีวิชาบังคับเกี่ยวกับการสร้างคุณธรรมที่ดีแก่นักศึกษา
6. ควรมีวิชาเลือกให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
7. รมบอาจารย์ที่ปรึกษาควรจัดให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด
8. ควรใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในประเทศให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

พรชูลี อาชวอำรุง (ในเอกสารประกอบการสอน) กล่าวถึง การเรียนการสอน ว่า การเรียนการสอนนับว่าเป็นวิธีการที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการติดต่อให้เกิดพัฒนาการในตัว ของนิสิตนักศึกษา ด้วยเหตุที่การปะทะสัมพันธ์ระหว่างนิสิตนักศึกษา และผู้สอน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนจะบรรลุหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เรียนเมื่อจบการเรียนการสอน... อาจกล่าวได้ว่าผู้เรียนเป็น "ศูนย์" ของความสำคัญในการจัดการศึกษา จึงต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โปรแกรมการศึกษา ต่าง ๆ ต้องเกี่ยวข้องกับปัญหา และสนองตอบต่อผู้เรียน ความคาดหวังของผู้เรียนว่าจะได้อะไร จากโปรแกรม และจากผู้สอนมักเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดคุณภาพและประสิทธิภาพของโปรแกรม การศึกษา คุณค่าของการจัดการศึกษาวัดได้จากความสำเร็จของบัณฑิต

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้บัณฑิตมีคุณภาพ และการจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษานั้น จะต้องมียุทธศาสตร์พิเศษเพิ่มขึ้นอีกตรงที่มีความลึก อยู่ในตัว ประกอบกับการศึกษาระดับนี้ผู้เรียนมีความพร้อมสูง ดังนั้นจึงต้องจัดสภาพแวดล้อมหรือ องค์ประกอบโครงสร้างที่มีความพร้อมอย่างเพียงพอ วิจิตร สินศิริ (2534) กล่าวถึงลักษณะ สภาพการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาในปัจจุบัน ดังนี้

1. สภาพการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง จิตวิทยา ความมั่นคง ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ทำให้บัณฑิตศึกษาต้องตามสังคมมากกว่า ภาวสังคม หรือนำการเปลี่ยนแปลงที่เหมาะสม

2. คุณลักษณะของผู้เรียน ความศรัทธาในการศึกษา แรงจูงใจใฝ่รู้ และใฝ่สัมฤทธิ์ การแสวงหาประสบการณ์และวิธีการเรียนรู้ยังคงคล้ายคลึงกับการศึกษาในระดับปริญญาตรีไม่มีลักษณะ เด่น

3. สภาพการเรียนการสอน ความมุ่งหมายของการเรียนการสอน วิธีการการเรียน การสอน วัสดุอุปกรณ์ การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนยังคงมุ่งเน้นการถ่ายทอดเนื้อหา สารเชิงบรรยาย และยึดถืออาจารย์เป็นศูนย์กลางมากกว่าการให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ ศึกษาด้วยตนเอง ค้นพบเอง คิดไตร่ตรองสร้างสรรค์เอง โดยอาศัยการจัดสภาพแวดล้อมทางการ เรียนอย่างมีคุณภาพ และวัสดุอุปกรณ์ครบครัน เข้มงวดต่อการศึกษาชั้นสูง คุณภาพของผู้เรียนก็ อาจวัดได้จากประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน

4. ผู้สอนในระดับบัณฑิตศึกษามีคุณลักษณะเป็นนักวิชาการ ผู้นำทางวิชาการ และผู้นำทางการเรียนการสอน เข้มแข็งอยู่ชั่ววาระหนึ่ง แล้วพัฒนาไม่ทันการเปลี่ยนแปลงวิทยาการ และสังคมก้าวหน้า

5. การพัฒนาหลักสูตรการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา ล้าช้าไม่ทันหน้าการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ

6. แหล่งความรู้ที่สะดวกและทันสมัยอันเป็นหัวใจสำคัญของบัณฑิตศึกษา และที่จะเอื้ออำนวยต่อประสิทธิภาพ ประสิทธิผล การเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษายังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร

7. เมื่อหลักสูตรการสอนมิได้นำสังคม คุณภาพของบัณฑิตที่จบออกไปจึงไม่สามารถจะปรับตัวให้เข้าสู่ตลาดงานที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักสูตรการสอนยังมิได้รับการพัฒนาให้บัณฑิตสามารถออกไปสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ ให้แก่สังคม

8. การสรรหาผู้เรียนเข้าสู่ระบบบัณฑิตศึกษายังนิยมระบบสอบแข่งขันทางความรู้เป็นส่วนใหญ่

ลักษณะการเรียนการสอนดังที่กล่าวมา เป็นจุดหนึ่งที่ทำให้บัณฑิตมีคุณลักษณะที่ดีอยู่ไปจากจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ทั้งนี้ วิจิตร สินสิริ (2534) ได้เสนอแนวทางการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาที่ควรจะเป็นไว้ว่า

1. ควรนำเอาวิธีการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นทักษะในการเสนอสารเชิงวิเคราะห์ สังเคราะห์ เช่น การทำโครงการ การสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การวิจัยภาคสนาม การสาธิตทดลองซึ่งจะทำให้ผู้เรียนผู้สอนต้องศึกษาลึกซึ้งในศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ควรสร้างและปลูกฝังวินัยแห่งนักวิชาการ นักวิจัยควบคู่กับการเรียนการสอน เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียน การคิด การปฏิบัติงานอย่างมีระบบ มีเหตุผล มีเหตุผล รอบคอบ และทรงคุณธรรม จนสามารถสร้างสรรค์ผลงานเป็นของตนเองตรงเป้าหมายได้

3. ควรพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนระดับบัณฑิตศึกษาควบคู่กันไปกับการเรียนการสอน เนื้อหาสาระ การให้เสนอผลงานเพื่อการอภิปราย สัมมนา หรือ project defense ซึ่งจะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพให้เป็นนักวิชาการ นักวิจัยที่สมบูรณ์ได้

4. ด้วยเหตุที่คณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญยิ่งในการจัดบัณฑิตศึกษา จึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์อยู่เสมอโดยนำเอาโครงการพัฒนาคณาจารย์ที่สอนระดับบัณฑิตศึกษามาใช้ให้มีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ คณาจารย์ที่ประกอบวิชาชีพทางวิชาการอยู่

เสมอจะส่งผลให้การเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาก้าวไกลสู่ความเฉลียวฉลาดทางวิชาการยิ่งขึ้น

5. ควรสร้างหลักสูตรการสอนที่เน้นกระบวนการ (Process oriented curriculum) ให้มากยิ่งขึ้น เพราะผู้เรียนสามารถนำเอาประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้ได้ทุกกาลเทศะ บุคคลและเหตุการณ์ กับควรให้หลักสูตรยืดหยุ่นมีหลายทางเลือก สามารถปรับใช้ได้ทันการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการ และความต้องการของสังคมโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการอนุมัติที่แสนจะล่าช้า และมากระเบียบทางธุรการ

6. สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนในระดับบัณฑิตศึกษาต้องถือเป็นภาระหน้าที่รับผิดชอบอันยิ่งใหญ่ ที่จะต้องพัฒนาแหล่งความรู้สำหรับบัณฑิตศึกษา โดยไม่เป็นกังวลเรื่องลงทุนแพงให้เกิดควรการจัดสภาพแวดล้อม และการบริการเพื่อการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาต้องพัฒนาให้ทรงประสิทธิภาพอยู่เสมอ โดยอาศัยเทคโนโลยีและเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพไม่ว่าจะหมด ห้างทดลอง เครื่องมือทันสมัย ห้องค้นคว้าวิจัย ห้องทำงาน เครื่องอำนวยความสะดวก ฯลฯ ที่ต้องจัดให้แก่ผู้เรียนผู้สอนระดับนี้ เป็นอันดับแรก

7. ควรได้มีการพัฒนาหลักสูตรการสอน วิธีการเรียนการสอนให้บัณฑิตสามารถออกไปสร้างสรรคงานใหม่ ๆ ให้แก่สังคมให้สมกับคำที่ว่า "อาจารย์สร้างสรรคศิษย์ บัณฑิตสร้างสรรคสังคม"

8. ควรที่จะได้มีหลักการวิธีการสรรหาผู้เรียนระดับนี้หลายทางเลือกโดยมีเอกสารหลักฐาน ประสบการณ์ และโครงการประกอบการพิจารณาความรู้ ความสามารถและความศรัทธาที่จะเรียนอันเป็นปัจจัยที่ช่วยให้การเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษาสุ่มสิกลงมากยิ่งขึ้น

ดังจะเห็นได้ว่าขนาดของบัณฑิตศึกษานั้นจะมีคุณภาพ หรือดีด้อยคุณภาพขึ้นอยู่กับการเรียนการสอนเป็นสำคัญ ซึ่งสังกัด อุทราพันธ์ (2526) กล่าวว่า ระบบการเรียนการสอนประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 10 ประการ คือ

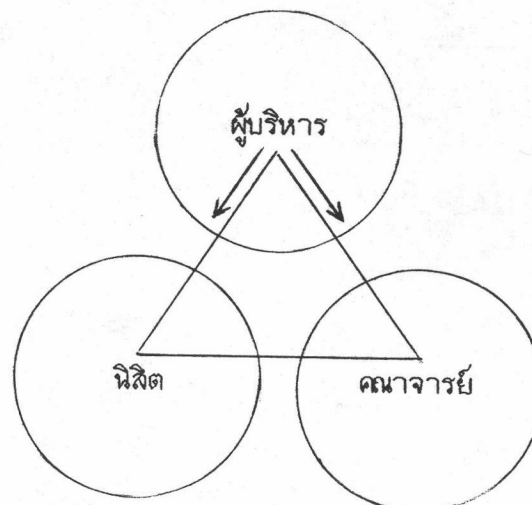
1. ลักษณะของผู้เรียน
2. การตั้งจุดมุ่งหมายของการสอน
3. การจัดเนื้อหาสาระที่จะสอน
4. การเตรียมความพร้อม
5. การดำเนินการสอน
6. การสร้างเสริมทักษะ
7. การจัดกิจกรรมสนับสนุน

8. การควบคุมและตรวจสอบกระบวนการเรียนการสอน
9. สัมฤทธิ์ผลของการสอน
10. การปรับปรุงแก้ไข

องค์ประกอบทั้ง 10 ประการนี้ จะทำให้การเรียนการสอนพัฒนาไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้โมดิตที่ผลิตออกไปมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีคุณภาพตามปรัชญาที่กล่าวไว้ อย่างไรก็ตามการที่จะให้ทุกอย่างดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีการดำเนินงานอย่างถูกต้อง จึงจะทำให้งานนั้นบรรลุถึงจุดประสงค์

4. การดำเนินงาน

การผลิตโมดิตให้เป็นไปตามเป้าหมายนั้นจะต้องมีรูปแบบของการดำเนินงาน และการดำเนินงานนั้นจะต้องเดินไปในทิศทางที่ถูกต้อง และอยู่ในกรอบแห่งกฎ ระเบียบ ตลอดจนนโยบายที่วางไว้ การที่จะเดินไปในทิศทางที่ถูกต้องได้นั้นจะต้องมีการวางแผน บิปีป เมธาคุณวุฒิ (2532) กล่าวว่า การวางแผนเป็นกิจกรรมการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาว่า การวางแผนดำเนินงาน (operation planning) คือ การวางแผนที่จะบอกให้ทราบว่า ทำอย่างไรจึงจะสามารถใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ไปโดยได้ผลประโยชน์สูงสุด ตามกลยุทธ์ที่เลือกใช้และสามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงภายในขอบเขตของเป้าหมายที่กำหนดไว้... ซึ่งการดำเนินงานในด้านการผลิตโมดิตนั้นจะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอยู่ 3 ส่วน คือ ผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา ทั้ง 3 ส่วนนี้ วิจิตรสินสิริ (2534) กล่าวว่า การบริหารมหาวิทยาลัยในประเทศไทยนั้น ฝ่ายบริหารเป็นฝ่ายควบคุมการดำเนินงานดังกล่าว

การดำเนินงานของฝ่ายบริหารจะต้องสร้างเสริมประสิทธิภาพของนิสิต และคณาจารย์ ให้มีคุณภาพ ดังนั้นฝ่ายบริหารจึงต้องทบทวนหน้าที่ที่ควบคุมให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบาย ตาม เป้าหมายของมหาวิทยาลัย กล่าวได้ว่า ผู้บริหารในสถาบันอุดมศึกษาเป็นผู้มีความสำคัญยิ่งในการ จัดการศึกษา เพราะผู้บริหารเป็นผู้มีส่วนในการวางแผน การจัดองค์การและการตัดสินใจ แม้ว่าการ ดำเนินการเรียนการสอนจะขึ้นอยู่กับภาควิชาและคณะก็ตาม Lioy n S.Woodvurne อ้างใน ประจวบ คุปรัตน์ กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ในการบริหาร ดังนี้

1. ทาหน้าที่เป็นผู้บริหารสูงสุดในการจัดซื้อจัดจ้างระหว่างผู้ได้บังคับบัญชา
2. ทาหน้าที่ร่วมกับรองฝ่ายวิชาการในการกำหนดทิศทางการวิชาการของสถาบัน
3. ทาหน้าที่ระดมกำลังจัดหาเงินจากทั้งภาครัฐบาลและเอกชน
4. ทาหน้าที่เสริมสร้างสัมพันธ์ภาพกับกลุ่มศิษย์เก่า และหรือกลุ่มองค์การอื่น ๆ
5. รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการด้านนี้ศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2524) กล่าวถึงลักษณะโดยทั่ว ๆ ไปของผู้บริหาร ซึ่งมีองค์ ประกอบ ดังนี้

1. ผู้บริหารควรเป็นนักวิชาการ
2. ผู้บริหารต้องมีความรู้ด้านหลักการบริหาร
3. ผู้บริหารควรมีประสบการณ์ด้านบริหารพอสมควร
4. ผู้บริหารควรเป็นผู้มีศีลธรรมอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับนับถือ
5. ผู้บริหารควรเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี
6. ผู้บริหารควรมีน้ำใจ
7. ผู้บริหารควรมีความสามารถในการวางแผน และมีความคิดริเริ่ม

องค์ประกอบดังกล่าวพอจะมองเห็นได้ว่า การดำเนินงานจะมีประสิทธิภาพเพียงไรนั้น อยู่ที่คุณลักษณะของผู้บริหารด้วย ซึ่ง ภิญญู สาธร (2526) ยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่จำเป็นของ ผู้บริหาร ดังนี้

1. ผู้บริหารจะต้องใช้ความฉลาด ไหวพริบแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่สำคัญในการบริหาร
2. ผู้บริหารต้องเปิดโอกาสให้บุคคลจำนวนมาก หรือให้บุคคลหลาย ๆ คน เข้ามามี ส่วนร่วมในการทำงาน และจะทำงานตามสภาพที่มีได้
3. ผู้บริหารต้องเคารพความเป็นคนของแต่ละคน และจะต้องให้ความสำคัญยอมรับนับถือ ในธรรมชาติ และความสามารถของบุคคลอื่น

4. ผู้บริหารต้องยึดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการศึกษาเป็นหลัก โดยวัตถุประสงค์นั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมกับสภาพของสังคม
5. ผู้บริหารต้องถือว่าตนเองเป็นเพียงผู้หนึ่งที่ประสานประโยชน์ ซึ่งเข้ามาให้บริการแก่บุคคลอื่นทุก ๆ คนในหน้าที่จะช่วยให้เขาดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อให้การศึกษาได้ผลดีและมีประสิทธิภาพที่สุด
6. ผู้บริหารจะต้องเปิดโอกาสให้บุคคลทั้งหลายเข้าพบหาความเข้าใจกันได้ทุกเมื่อ รับฟังความคิดเห็นของบุคคลทุกคนในวงการการศึกษา และในที่ชุมชนที่สถานนั้นตั้งอยู่
7. ผู้บริหารต้องถือว่าตนเองเป็นผู้ที่มีใจเจ้านายผู้ทรงอำนาจ
8. ผู้บริหารต้องถือว่าตนเองคือ นักการศึกษาผู้ยึดมั่นในปรัชญาของการศึกษา
9. ผู้บริหารจะต้องเสียสละทุกอย่างเพื่อให้การศึกษาแก่ประชาชน และหาให้สังคมดีขึ้น
10. ผู้บริหารจะต้องประสานงาน และประสานน้ำใจระหว่างชาวบ้านกับสถาบัน
11. ผู้บริหารจะต้องประเมิณงานของตนอยู่เสมอ
12. ผู้บริหารจะต้องเคารพในวิชาชีพของการบริหาร
13. ผู้บริหารจะต้องชวนช่วยหาความรู้ใส่ตนอยู่เสมอ

ส่วนการบริหารงานของนักศึกษานั้น แตกต่างจากการบริหารงานของระดับปริญญาตรีตรงที่จะมีนักศึกษาลี้ดคอยควบคุมกำกับมาตรฐาน และอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะหน้าที่ของผู้บริหารประการหนึ่งก็คือ การประสานงานและควบคุมมาตรฐานในด้านการเรียนการสอน ถึงแม้ว่าการดำเนินการเรียนการสอนชั้นนักศึกษาก็จะขึ้นอยู่กับภาควิชาและคณะก็ตาม ด้วยเหตุดังกล่าวงานสถาบันอุดมศึกษาจึงมักจะเริ่มด้วยงานบริหาร โดยผู้บริหารจะต้องดำเนินงานอย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการอุดมศึกษา ซึ่งต้องสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของสังคม ดังนั้นผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษาจึงต้องประกอบด้วยคุณลักษณะหรือคุณสมบัติดังที่กล่าวมาแล้ว ทั้งนี้เพื่อเป็นการเสริมสร้างประสิทธิภาพให้เกิดแก่คณาจารย์ และนิสิตของสถาบัน

ผู้บริหารในสถาบันอุดมศึกษานั้นส่วนใหญ่เป็นคณาจารย์ในสถาบันนั้น ๆ และทำหน้าที่ด้านบริหารเพิ่มจากการสอนอีกหน้าที่หนึ่งด้วย อาจารย์ส่วนหนึ่งจึงปฏิบัติงานสองหน้าที่ด้วยกัน แต่หน้าที่หลักของอาจารย์ก็คือการจัดการเรียนการสอน อาจารย์จึงเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้สถาบันอุดมศึกษาปฏิบัติภารกิจได้ตามเป้าหมายดังที่ มาร์ช และโคเฮน (March and Cohen, 1974) อ้าง

ใน ศาณี สุวรรณวัฒน์ (2533) กล่าวว่า คุณภาพของอาจารย์เป็นดัชนีที่จะชี้ถึงความสำเร็จของสถาบันอุดมศึกษา ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพ และการเสริมสร้างคุณภาพของอาจารย์จึงเป็นเรื่องที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสนใจ และให้ความสำคัญเป็นพิเศษ นอกจากนี้ วิลสัน และคณะ (Wilson and Other, 1974) อังงานิวชิรา เพ็ญโรจน์ (2528) กล่าวถึงพฤติกรรมการสอนของอาจารย์ที่ดี ดังนี้

1. เสียสละให้ทั้งความรู้และเวลาแก่ผู้เรียน
2. พยายามให้มีการสอน เนื้อหาวิชาในหลาย ๆ รูปแบบ
3. มีความสามารถในการพูด และการรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน
4. พยายามให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ของวิชาที่เรียนกับชีวิตของเขาและพยายามยกตัวอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกัน

5. มีความสามารถในทางไวยากรณ์ มีความซื่อสัตย์ สุจริต และมีความยุติธรรม

เลวิน (CF. Levine, 1978) อังงาน Bowen 1986 ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของอาจารย์มหาวิทยาลัยพอสรุปได้ ดังนี้

1. มีสติปัญญาสูงกว่าบุคคลปกติ
2. การศึกษาทั่วไปดี มีความสามารถ ใฝ่รู้ อดทน สนใจทั้งวัฒนธรรม และมีความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา มีความสามารถในการไตร่ตรอง
3. มีความสนใจอย่างจริงจัง และเชี่ยวชาญเฉพาะสาขา
4. มี Self-motivation อุทิศตนเพื่อการสอน
5. มีสัมพันธ์ที่ดี และพึงพอใจกับนักศึกษา มีความอดทน สามารถที่จะดึงเอาคนอื่นมาร่วมงานได้

6. มีความภาคภูมิใจ มีศักดิ์ศรี

นอกจากนี้ โพทฤษฎ์ สินลารัตน์ (2522) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการสอนโดยนามาจาก ทฤษฎีและทัศนะของผู้เรียน ซึ่งมีอยู่ 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบแรก เน้นความรู้เป็นหลักสำคัญ ผู้สอนในลักษณะนี้มักจะเป็นอาจารย์ที่เรียนจบปริญญาโท เอก มาใหม่ ๆ และติดตามความเคลื่อนไหวความก้าวหน้าทางวิชาการอยู่เสมอ ซึ่งผู้สอนในแนวนี้จะใช้เทคนิคการสอนหลาย ๆ แบบให้เห็นลิตมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนในด้านความสัมพันธ์ตามที่ตนของผู้เรียน เห็นว่าผู้สอนจะพยายามทาคความรู้จัก เข้าใจผู้เรียน กระตุ้นหรือร่วมที่ช่วยเหลือและเห็นอกเห็นใจผู้เรียนมาก

รูปแบบที่สอง เน้นประสบการณ์ของผู้สอน ผู้สอนในลักษณะนี้จะเป็นผู้ที่มีความรู้ดีมาก่อนและทำงานในหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่สอนมานานพอ รู้จักประยุกต์ทฤษฎีและประสบการณ์เข้าด้วยกัน ลักษณะการสอนส่วนใหญ่เป็นการบรรยายและเปิดให้ซักถามอภิปรายเป็นครั้งคราว ไม่ค่อยมีกิจกรรมอื่น ๆ ในการสอน ที่ตนเองของผู้เรียนเห็นว่าผู้สอนในลักษณะนี้จะมีความตั้งใจสอน และมีความกระตือรือร้น

รูปแบบที่สาม เน้นความเป็นนักวิจัยและสนใจงานวิจัยของผู้สอน โดยจะหางานวิจัยต่าง ๆ มาอ้างมาสนับสนุนการสอนของตนเองให้โน้มน้าวใจ ท้าความเข้าใจงานวิจัยต่าง ๆ พิจารณาผลวิจัยในระหว่างสอน การอธิบายชี้แจงต้องอาศัยผลการวิจัยสนับสนุน การดำเนินการสอนเป็นไปในลักษณะของการอภิปรายของวิชาการ ผู้สอนวิเคราะห์งานหรือผลการวิจัยให้โน้มน้าวใจ แล้วให้โน้มน้าวอภิปรายวิเคราะห์โต้ตอบกันในห้องเรียน โดยมีผู้สอนเป็นศูนย์กลางผู้เรียน ผู้สอนในลักษณะนี้ที่ตนเองของผู้เรียนเห็นว่าให้ความสนใจผู้เรียนน้อย สนใจงานวิจัยและความคิดเห็น หลักการมาก แต่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนอภิปรายโต้เถียงกันได้เต็มที่

จากที่กล่าวมาทั้งหมดพอจะสรุปได้ว่า พฤติกรรม คุณสมบัติและรูปแบบของอาจารย์ผู้สอนมีส่วนสำคัญที่จะเสริมสร้างคุณลักษณะให้เกิดแก่ตัวผู้เรียน ซึ่งคุณภาพของผู้เรียนจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับพฤติกรรม คุณสมบัติ และรูปแบบของอาจารย์ผู้สอน ดังที่ โททอรี่ สีนลาร์ตัน (2522) ได้สรุปการอภิปรายการสัมมนาหัวหน้าภาควิชาที่เปิดสอนในระดับบัณฑิตศึกษา ความว่า ลักษณะการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะในระดับปริญญาโทนี้ชี้ให้เห็นชัดเจนบทบาทของผู้สอนยังมีอยู่มากทั้งในด้านคุณสมบัติของตัวผู้สอนเอง เช่น ผู้สอนควรมีความรู้เนื้อหาอย่างดี มีประสบการณ์ หรือมีผลการวิจัยค้นคว้าประกอบ และในด้านการจัดการเรียนการสอน บทบาทของผู้สอนก็ยิ่งมากขึ้น กล่าวคือ ผู้สอนต้องบรรยายดี จัดกิจกรรมดี มีความกระตือรือร้นสนใจ และตั้งใจที่จะสอน ดังนั้นคุณภาพของบัณฑิตศึกษาจึงอยู่ที่อาจารย์ผู้สอนด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตามคุณภาพของผู้สอนไม่จำเป็นว่าคุณสมบัติ พฤติกรรมและรูปแบบการสอนจะดีเพียงใดความสำเร็จไม่ได้ขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้สอนดังที่กล่าวมาเท่านั้น ผู้เรียนคือมีส่วนร่วมในการสร้างคุณภาพ ความสำเร็จให้กับสถาบันนั้น ๆ ด้วย กล่าวได้ว่าความสำเร็จของการเรียนการสอนนั้นอยู่ที่ผู้เรียนและผู้สอนพร้อมกันไป ในการสร้างคุณภาพให้แก่สถาบันแม้ว่าผู้สอนจะมีความสำคัญมากกว่าผู้เรียน แต่ความตั้งใจของผู้เรียนหรือโน้มน้าวใจก็มีความสำคัญไม่น้อย ดังที่กล่าวมานิสิตนักศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ ในการดำเนินงานเพื่อสร้างประสิทธิภาพให้แก่สถาบันด้วย ดังที่ เกษม สุวรรณกุล (2521) กล่าวถึงบทบาทของนักศึกษาว่า

1. ต้องการให้นักศึกษามีความรู้ด้านวิชาการ ซึ่งเขาได้มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนการสอนในห้องเรียน

2. ต้องการให้นักศึกษาอยู่ในสังคม เป็นสมาชิกของสังคมที่มีประโยชน์ สามารถทำประโยชน์ต่อส่วนรวมได้ และรู้จักบทบาทของตนในการทำงาน

นอกจากที่กล่าวมาแล้วบทบาทของนักศึกษายังเกี่ยวข้องกับวิชาการ คือ การแสวงหาความรู้ซึ่งได้แก่ การเรียน การค้นคว้าวิจัย การทำกิจกรรมต่าง ๆ หากจะมองในภาพรวมจะเห็นได้ว่า นักศึกษา และ อาจารย์จะมีบทบาทซ้ำกัน ในด้านการแสวงหาความรู้โดยวิธีการต่าง ๆ กัน เพียงแต่บทบาทของอาจารย์จะมากกว่านักศึกษาก็ตรงที่อาจารย์เมื่อแสวงหาความรู้แล้วต้องนำมาถ่ายทอดแก่นักศึกษาและบริการสังคม อย่างไรก็ตามนักศึกษาก็ควรจะมีบทบาทเกี่ยวกับเสรีภาพทางวิชาการต่าง ๆ ในกรณีต่อไปนี้

1. การเลือกอาจารย์ผู้สอน
2. การเลือกสถาบันที่จะเข้าศึกษา
3. การเลือกวิชาเรียน
4. การเลือกวิธีการเรียน
5. การแสดงความคิดเห็น
6. การจัดกิจกรรม
7. เสรีภาพในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

เสรีภาพทางวิชาการดังกล่าวจะช่วยให้บัณฑิตมีอิสระในการดำเนินกิจกรรมทางวิชาการซึ่ง วัลลภา ศุภาสัย (2517) กล่าวว่า เสรีภาพทางวิชาการเปรียบเสมือนหนทางที่จะนำไปสู่ความรู้ความจริงอันไม่มีขอบเขตจำกัด... เสรีภาพทางวิชาการนั้น จะช่วยให้สถาบันอุดมศึกษามีผลผลิตทางวิชาการ แต่เสรีภาพดังกล่าวมานี้ บัณฑิตจะได้รับเพียงใดนั้น อยู่ที่อาจารย์ผู้สอนและระบบการดำเนินงานของผู้บริหารที่จะให้โอกาสแก่นิสิต หากอาจารย์ และผู้บริหารไม่เห็นคุณค่าของการให้เสรีภาพทางวิชาการแก่นิสิตก็ย่อมเป็นอุปสรรคได้ ดังที่ พรชูลี อาชวอำรุง (2523) กล่าวว่า ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษานั้นประกอบด้วย

1. ความชัดเจนและความคงเส้นคงว่าของวัตถุประสงค์
2. ขนาดของสถาบัน
3. หลักสูตรการสอนและการประเมินผล
4. การจัดที่พักอาศัย

5. ลักษณะคณาจารย์และผู้บริหาร
6. วัฒนธรรมของนิสิตนักศึกษา

จากปัจจัยดังกล่าวจะเห็นว่า คณาจารย์ และผู้บริหาร เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะเอื้ออำนวยให้นิสิตนักศึกษาได้เกิดการพัฒนาในตัวเอง ชิคเกอร์ริง (Chickering, 1969) ได้จำแนกการพัฒนา นิสิตนักศึกษาไว้ ดังนี้

1. การพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพ (Developing Competence)
2. ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ (Managing Emotions)
3. การเป็นตัวของตัวเอง (Developing Autonomy)
4. การสร้างภาพพจน์ เอกลักษณ์เฉพาะตน (Establishing identity)
5. การสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้อื่น (Freeing interpersonal relationships)
6. การวางเป้าหมายของคนได้อย่างชัดเจน (Clarifying purpose)
7. การพัฒนาบูรณาการ (Developing integrity)

ซึ่งทั้ง 7 ประการนี้ สรุปได้ว่า การพัฒนานั้นไม่ได้มาจากคณาจารย์และผู้บริหารเท่านั้น ตัวของนิสิตนักศึกษาเองก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดการพัฒนาในตัวเองด้วย

การพัฒนาของนิสิตนักศึกษาจะทำให้การดำเนินงานของสถาบันนั้น บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้เพราะสถาบันมีเป้าหมายในการผลิตนิสิตนักศึกษาให้เป็นไปตามที่สถาบันต้องการ ซึ่งเป้าหมายที่สำคัญ คือนิสิตนักศึกษา ดังนั้นการดำเนินงานของสถาบันจึงมุ่งที่ปัจจัยที่จะผลิตบัณฑิตของตนให้มีคุณภาพ ฉะนั้นสิ่งที่ผู้บริหารของสถาบันตลอดจนคณาจารย์จะกระทำก็คือ ควรศึกษาหาความรู้จักเกี่ยวกับนิสิตนักศึกษา ซึ่งเพททอรี่ สินลาร์ตัน (2523) กล่าวว่า การศึกษาเกี่ยวกับตัวนิสิต นักศึกษานั้นโดยทั่วไปมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ 3 ประการ คือ

1. ศึกษาเพื่อเป็นผู้รู้เกี่ยวกับนิสิตนักศึกษา
2. ศึกษาเพื่อเป็นผู้จัดบริการให้กับนิสิตนักศึกษา
3. ศึกษาเพื่อเป็นผู้สอนนิสิตนักศึกษาที่ดี

ทั้ง 3 ประการนี้ขยายความได้ว่า

ประการที่ 1 เป็นการศึกษานำไปใช้ซึ่งความรู้เกี่ยวกับนิสิตนักศึกษาในทุกด้าน เช่น สังคม จิตใจ สติปัญญา เป็นต้น

ประการที่ 2 เป็นการนำความรู้ในประเภทแรกมาเพื่อประโยชน์ และประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรม และกิจการของนิสิตนักศึกษา

ประการที่ 3 การรู้จัก และเข้าใจนิสิตนักศึกษาเพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนที่อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาควรเรียนรู้ และทำความเข้าใจ

ดังที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การดำเนินงานของนิสิตนักศึกษาเพื่อให้เกิดผลิตภัณที่มีคุณภาพ นั้น หลักสำคัญจะอยู่ที่ความสัมพันธ์ของทั้ง 3 ฝ่าย คือ ผู้บริหาร คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา ทั้งนี้ เพราะผู้บริหารจะเป็นผู้วางแผน และเป็นผู้กำหนด เกณฑ์ ระเบียบต่าง ๆ มาเป็นข้อกำหนดใช้กับ คณาจารย์และนิสิตนักศึกษา เพื่อให้คณาจารย์ทำหน้าที่ตามบทบาท และดำเนินการไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ คณาจารย์จะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับนิสิต และสิ่งที่ถ่ายทอดนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อให้นิสิตมีคุณภาพ ซึ่งคุณภาพจะเกิดในตัวนิสิตได้นั้นนิสิตจะต้องเกิดการการพัฒนาในตัวเองและมีปัจจัยร่วมที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาด้วย ดังที่ กาแหง สติกรกุล (2531) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความเป็นเลิศทางวิชาการของมหาวิทยาลัย และสถาบันอุดมศึกษา นั้น จะต้องครอบคลุมตั้งแต่ตัวคณาจารย์เองที่จะต้องอยู่ภายใต้ระบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพ มีเสรีภาพทางวิชาการสามารถเปลี่ยนแนวคิด และติดตามความก้าวหน้าของวิทยาการได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งการนำหลักวิชามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ทุกด้าน ดังนั้นการศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างต่อเนื่องตลอดจนการบริการวิชาการ จึงเป็นสิ่งที่คณาจารย์ต้องได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจัง ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะนำสถาบันไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ และเป็นที่ยอมรับของสังคม คือ ตัวนิสิตนักศึกษา ซึ่งต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายของการศึกษาว่า การศึกษาหาความรู้ไม่เพียงเพื่อให้สำเร็จเป็นบัณฑิตเท่านั้น แต่ต้องสามารถนำวิชาความรู้ไปช่วยเหลือตนเอง และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจัยที่จะเป็นรากฐานในการส่งเสริมให้ทั้งคณาจารย์และนิสิตนักศึกษาสามารถค้นคว้าหาความรู้ได้ทันกับเหตุการณ์ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้แก่ ทรัพยากรกายภาพ เครื่องมือ อุปกรณ์ ตำรา สิ่งอำนวยความสะดวกตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่มีบรรยากาศวิชาการก็มีความสำคัญยิ่ง...

นิสิตศึกษานอกเวลาราชการ

1. ความเป็นมาของนิสิตศึกษานอกเวลาราชการ

บทบาทของมหาวิทยาลัยในสายตาของบุคคลภายนอกนั้น อมเรศ ดิลาล์ฮอน (2531)

กล่าววามองเป็น 2 ลักษณะ คือ เป็นแหล่งของความรู้ และเป็นแหล่งของการผลิตบุคลากร... ต่อมาบทบาทของอาจารย์ในการออกไปให้บริการแก่บุคคลภายนอก เช่น ไปเป็นผู้เชี่ยวชาญ ไปเป็นวิทยากร ซึ่งอาจเกิดประโยชน์อย่างมหาศาลแก่สังคมโดยเฉพาะเรื่องของธุรกิจ ทำให้มหาวิทยาลัยและธุรกิจมีความเกี่ยวพันกันเป็นอย่างมาก... เมื่อธุรกิจเข้ามามีส่วนสัมพันธ์กันกับมหาวิทยาลัย บทบาทของมหาวิทยาลัยในด้านให้บริการวิชาการจึงเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการให้บริการทางวิชาการแก่นักธุรกิจ ด้วยเหตุนี้โครงการเปิดสอนภาคค่ำจึงเริ่มขึ้น ซึ่งประวัติความเป็นมาของการเปิดสอนปริญญาโทภาคค่ำนั้น เริ่มแรกเกิดจากการเปิดอบรมโครงการต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยจัดให้เป็นบริการวิชาการแก่สังคม โดยวิธีเก็บเงินผู้เข้ารับการอบรมเพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่าย และเกิดขึ้นในสถาบันของรัฐก่อน ดังเช่น การอบรมบริหารธุรกิจของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การอบรมผู้บริหารโรงเรียนของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร และการอบรมคอมพิวเตอร์เข้มของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น ต่อมาความต้องการของผู้เข้ารับการอบรมมีจำนวนมากขึ้น อีกทั้งส่วนใหญ่จบปริญญาตรีเป็นจำนวนมาก ความต้องการที่จะศึกษาต่อในระดับปริญญาโทจึงมีสูง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว และแนวนโยบายในการพัฒนาประเทศมุ่งสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมและการบริการมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด การขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นับติดศึกษาจึงเกิดขึ้นเพื่อรองรับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาตินั้นด้วย ดังที่ สิปปนนท์ เกตุทัต (2532) กล่าวถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมว่า

ในระบอบที่ 1 ถึงระบอบที่ 3 (พ.ศ.2503-2519) เป็นแผนโครงสร้างพื้นฐานเน้นหนักการสร้างโครงสร้างพื้นฐานกายภาพ มีการเร่งรัดการศึกษาเชิงปริมาณ มีการสร้างวิทยาลัยครู 36 แห่ง ขยายการศึกษาอาชีวะเกษตรกรรม สร้างมหาวิทยาลัยภูมิภาค ดังนั้นการเปิดบัณฑิตศึกษาเพื่อผลิตอาจารย์ให้มหาวิทยาลัยใหม่ ๆ เริ่มขยายตัวเพิ่มมากขึ้น

ในระบอบที่ 4 ถึงระบอบที่ 5 (พ.ศ.2520-2529) เป็นแผนรับ เป็นการรักษาสถานภาพและเริ่มปรับตัว การจัดการศึกษาในระบอบนี้เหมือนระบอบที่ 1 ถึงระบอบที่ 3 แต่การจัดบัณฑิตศึกษามุ่งเน้นด้านตลาดแรงงานและพัฒนากำลังคน ไม่ใช่เพื่อมหาวิทยาลัย แต่เพื่อการพัฒนาประเทศชาติ เศรษฐกิจ สังคม ตลาดแรงงาน และการอุตสาหกรรมมากขึ้น

ในระบอบที่ 6 ถึงระบอบที่ 7 (พ.ศ.2530 เป็นต้นไป) เป็นแผนรุกด้านการส่งเสริมค้าออกพัฒนาอุตสาหกรรม ในยุคนี้อุตสาหกรรมจะต้องมีความหลากหลาย สนองตอบโอกาสในการเรียนทั้งในเมือง และชนบท ระบบจำกัดรับต้องเป็นมหาวิทยาลัยคุณภาพสูง มีการวิจัยที่ล้ำลึก และระบบเปิดสถาบันวิชาชีพ วิทยาลัยต่าง ๆ ต้องมุ่งบริการวิชาการต่อชุมชนเป็นหลัก มีเสรีภาพทางวิชาการสูง

หลักสูตรต้องหลากหลายเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องการศึกษาได้ศึกษา และรองรับความเปลี่ยนแปลงของสังคม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปพร้อมกันสนับสนุนให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม คุณธรรม และศีลธรรม มีการเรียนรู้ชุมชนมากขึ้น

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติครั้งที่กล่าวโดยเจเพาะแผนในระยะที่ 6 จนถึงแผนระยะที่ 7 ได้มุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลด้านวิทยาการ เทคโนโลยีและอาชีพ เพื่อตอบสนองความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ดังนั้นโปรแกรมการศึกษาภาคค่ำในระดับบัณฑิตศึกษาจึงมุ่งสู่หลักสูตรบริหารธุรกิจ (MBA) ก่อนเป็นหลักสูตรแรก และเพิ่มมากยิ่งขึ้น แม้แต่สถาบันการศึกษาเอกชน เช่น มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มหาวิทยาลัยหอการค้า มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีปทุม หรือมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่มีพื้นฐานความสามารถในการผลิตบัณฑิตทางธุรกิจในระดับปริญญาตรีอยู่แล้ว ต่างก็ขยายระดับการผลิตในระดับที่สูงขึ้นเพื่อรองรับความต้องการของสังคมในจุดนี้ด้วย ในส่วนมหาวิทยาลัยของรัฐ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ก็เช่นกัน ต่างก็มุ่งขยายระดับการผลิตบัณฑิตทางธุรกิจและบัณฑิตด้านอื่น ๆ เพื่อรองรับความต้องการของสังคมดังเช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้อนุมัติให้เปิดสอนหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการ โดยความเห็นชอบของสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในการประชุมครั้งที่ 443 วันที่ 26 ธันวาคม 2528 โดยเริ่มเปิดสอนหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิตเป็นหลักสูตรแรก

2. บัณฑิตศึกษาภาคนอกเวลาราชการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาของภาคนอกเวลาราชการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไม่อาจสนองตอบต่อความต้องการของสังคม ที่ประสงค์จะเข้ารับการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นในระยะแรกก็ตาม แต่เมื่อสังคมมีความต้องการมากขึ้น สภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้นำเรื่องนี้เข้าที่ประชุมพิจารณา โดยมีคณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชีได้เสนอขออนุมัติเป็นหลักสูตรแรกซึ่งที่ประชุมมีมติอนุมัติในหลักการตามข้อเสนอของคณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี เมื่อปีการศึกษา 2529 โดยมีวัตถุประสงค์ว่า เพื่อให้ความรู้ทางวิชาการเป็นบริการชุมชนให้กับบุคคลที่มีความต้องการจะศึกษาความรู้ทางบริหารธุรกิจสูงขึ้นในระดับปริญญาโท แต่ไม่มีเวลาศึกษาในเวลาราชการได้ และยังให้เหตุผลว่า การเปิดสอนหลักสูตรนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์กับสังคมและสอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัย ตลอดจนเป็นการเสริมสร้างความร่วมมือและพัฒนาการทางวิชาชีพ การบริการแก่สังคมอีกด้วย หลักสูตรดังกล่าวมุ่งเน้นเป็นพิเศษในด้านประสบการณ์ในการบริหารธุรกิจขนาดกลาง

ขนาดเล็ก ธุรกิจของรัฐวิสาหกิจ และราชการ ต่อมาคณะอื่น ๆ ต่างมองเห็นความสำคัญของการเปิดสอนภาคนอกเวลาราชการ ทำให้การเปิดสอนหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการขยายกว้างออกไป จนถึงปีพ.ศ.2535 พบว่า มีการเปิดสอนหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการถึง 8 หลักสูตร และมีหลักสูตรที่นิสิตสำเร็จการศึกษาแล้ว 3 หลักสูตร ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปจากเอกสารการประชุมของคณะกรรมการบริหารบัณฑิตวิทยาลัย ครั้งที่ 7/2535 ดังนี้

ข้อมูลจำนวนนิสิตภาคนอกเวลาราชการและปีที่เปิดรับ

หลักสูตร	การเปิดรับนิสิต		จำนวนนิสิต	
	ภาคการศึกษา	ปีการศึกษา	ปัจจุบัน	สำเร็จแล้ว
1. บริหารธุรกิจ	ต้น	2529	314	263
2. รัฐประศาสนศาสตร์	ต้น	2530	329	214
3. การสื่อสารมวลชน	ต้น	2533	89	15
4. วิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์	ต้น	2533	74	-
5. วิศวกรรมอุตสาหกรรม	ต้น	2533	27	-
6. วิศวกรรมเคมี	ปลาย	2533	45	-
7. การปกครอง	ปลาย	2533	132	-
8. บริหารการศึกษา	ปลาย	2534	48	-

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่าความต้องการในการเปิดสอนภาคนอกเวลาราชการ ได้มีการขยายหลักสูตรเพิ่มมากขึ้น ซึ่งบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเห็นว่า การขออนุมัติเพื่อเปิดสอนภาคนอกเวลาราชการดังกล่าวควรมีข้อปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ เป็นแนวเดียวกัน ดังนั้นจึงได้กำหนดนโยบายและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ อย่างกว้าง ๆ ไว้เป็นแนวปฏิบัติ ส่วนหลักใหญ่ ๆ จะใช้หลักการเดียวกันกับการเรียนการสอนของภาคปกติ นอกจากนี้การบริหารงานในด้านต่าง ๆ ของหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการจะมีความเป็นอิสระในการปฏิบัติ ซึ่งหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการจะกำหนดแนวการดำเนินงานภายในหลักสูตรของแต่ละหลักสูตรได้เอง และอาจแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของแต่ละหลักสูตรก็ได้

1. การบริหารงาน

1.1 นโยบายและหลักเกณฑ์

นับตั้งแต่สภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้อนุมัติในหลักการให้ทำการเปิดสอนภาคนอกเวลาราชการได้นั้น การขอเปิดสอนหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการได้เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ดังจะเห็นได้จากรายละเอียดเบื้องต้น ดังนั้นเพื่อให้หลักสูตรแต่ละหลักสูตรได้ดำเนินไปในแนวทางเดียวกันคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ 2/2529 วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2529 จึงได้กำหนดนโยบาย และหลักเกณฑ์การเปิดหลักสูตรบัณฑิตศึกษาภาคนอกเวลาราชการไว้ สำหรับเป็นแนวปฏิบัติของหลักสูตรที่จะเปิดสอนภาคนอกเวลาราชการในเวลาต่อมา ดังนี้

1. ต้องเป็นหลักสูตรพิเศษที่มีเป้าหมายสำคัญในการเสริมสร้าง และพัฒนาวิชาการในระดับสูง ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปพัฒนาวิชาการหรือวิชาชีพที่ตนสังกัด และเป็นหลักการที่เข้าข่ายกิจกรรมบริการสังคมของมหาวิทยาลัย
2. ต้องเป็นหลักสูตรที่สามารถหารายได้ส่วนหนึ่งมาสนับสนุน ปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน และการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการพึ่งตนเองของรัฐบาล
3. ควรเป็นหลักสูตรในระดับปริญญาโทบัณฑิต แผน ข.
4. ต้องเป็นหลักสูตรซึ่งรับเฉพาะผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานในสาขาวิชาที่จะศึกษาต่อโดยตรงเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี หลังจากสำเร็จชั้นปริญญาโทบัณฑิต โดยนับถึงวันที่ 30 มิถุนายนของปีที่มีสมัคร
5. หลักสูตรที่เปิดสอนต้องเป็นหลักสูตรเดียวกับหลักสูตรที่เปิดสอนในเวลาราชการและจะเปิดสอนเฉพาะหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการมิได้
6. ต้องเป็นหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากทบวงมหาวิทยาลัย และก.พ. พิจารณาคุณสมบัติของผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรแล้ว

นโยบาย และหลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นข้อกำหนดที่บัณฑิตวิทยาลัยได้กำหนดไว้ถือปฏิบัติเป็นส่วนกลาง ซึ่งในแต่ละหลักสูตรอาจจะฉีกนโยบายภายในของตนเองอีกก็ได้ ดังนั้นการบริหารงานจึงมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างกันไปตามความจำเป็นของแต่ละหลักสูตร เมื่อมีการกำหนดนโยบายและหลักเกณฑ์ในการดำเนินงานแล้ว การบริหารจึงจำเป็นต้องมีโครงสร้างในการบริหารงานด้วย

1.2 โครงสร้างการบริหารงาน

การบริหารงานของหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการในแต่ละหลักสูตร ประกอบด้วยคณะกรรมการของแต่ละหลักสูตรที่มีอิสระในการบริหารงานด้วยตนเอง ซึ่งพอจะสรุปให้เห็นได้

จากคำสั่งของบัณฑิตวิทยาลัย เรื่อง การแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตร ประจำปี 2535 โดย
จำแนกเป็นของแต่ละหลักสูตร ดังนี้

หลักสูตร	โครงสร้างการบริหารงาน						
	ประธาน ประธาน	รอง	ก.ก และ เลขานุการ	ที่ปรึกษา	ผู้อำนวยการ	รอง ผู้อำนวยการ	คณะ ก.ก
1. บธ.ม.	/	/	/	-	-	-	-
2. รป.ศ.	/	-	/	/	/	/	-
3. สื่อสารมวลชน	/	/	/	/	-	-	/
4. วิทยาฯคอมฯ	/	/	/	/	-	-	-
5. วิศวกรรมฯ	/	-	/	-	-	-	/
6. วิศวกรรมเคมี	/	/	/	/	-	-	/
7. การปกครอง	/	-	/	-	/	/	/
8. บริหารการศึกษา	/	/	/	/	-	-	/

กรรมการแต่ละหลักสูตรส่วนใหญ่จะมีวาระ 1 ปีในการบริหารงาน การแต่งตั้งตำแหน่ง
ผู้บริหารจะดำเนินการกันเองภายในหลักสูตร ซึ่งการกำหนดตัวผู้บริหารจึงอยู่ที่เจ้าของหลักสูตรจะ
เห็นชอบ อาจเป็นคณบดีของคณะ หัวหน้าภาควิชา หรือเจ้าของหลักสูตร เป็นประธานหลักสูตรก็ได้
ส่วนกรรมการอื่น ๆ จะแต่งตั้งจากคณาจารย์ที่เกี่ยวข้องในหลักสูตรเป็นหลัก เมื่อกำหนดกรรมการ
ได้แล้ว หลักสูตรจะต้องทำบันทึกเสนอรายชื่อคณะกรรมการบริหารหลักสูตรผ่านบัณฑิตศึกษาก่อนที่จะ
ส่งให้บัณฑิตวิทยาลัยจัดทำคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการตามที่หลักสูตรเสนอขอมา ดังนั้นวิธีการแต่งตั้ง
คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจึงมีหลักการที่จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอน ซึ่งข้อมูลที่ได้
มานั้นผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร และการสอบถามเลขานุการ บัณฑิตวิทยาลัย, 2535 สรุปได้ดังนี้

1. กำหนดตัวผู้บริหารหลักสูตร โดยหลักสูตรเป็นผู้กำหนดเอง

1. หลักการและเหตุผล
2. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร (โครงการ)
3. หลักสูตร (ใช้หลักสูตรเดียวกันกับภาคปกติ)
4. คุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครเข้าศึกษา
5. การคัดเลือกผู้เข้าศึกษา
6. วัน-เวลาเรียน
7. การบริหารหลักสูตร (โครงการ) ประกอบด้วย
 - 7.1 หน่วยงานรับผิดชอบ (ส่วนใหญ่จะเป็นคณะหรือภาควิชา)
 - 7.2 การจัดองค์กร (ซึ่งได้แก่คณะกรรมการบริหารหลักสูตร โดยขึ้นตรงต่อ
บัณฑิตศึกษาคณะ และบัณฑิตวิทยาลัย)
 - 7.3 องค์กรประกอบของคณะกรรมการบริหารหลักสูตร
 - 7.4 คณะจารย์ (อาจารย์ประจำ และอาจารย์พิเศษ)
 - 7.5 สถานที่ (สำหรับใช้ทำการสอน)
8. การบริหารการเงิน ซึ่งประกอบด้วย
 - 8.1 ค่าตอบแทน ได้แก่
 - ค่าตอบแทนโครงการ และค่าตอบแทนที่ปรึกษาโครงการ/ เรื่อง
 - ค่าตอบแทนกรรมการโครงการ/ เรื่อง/คน
 - ค่าอุปกรณ์และวัสดุการศึกษา/ภาคการศึกษา
9. ประมาณการรายรับรายจ่าย ประกอบด้วย
 - 9.1 ประมาณการรายรับสุทธิ
 - 9.2 ประมาณการรายจ่าย แบ่งเป็น
 - หมวดเงินเดือนและค่าจ้าง
 - หมวดค่าตอบแทน
 - หมวดค่าใช้สอย
 - หมวดค่าวัสดุ
 - หมวดค่าสาธารณูปโภค
 - หมวดค่าครุภัณฑ์

- หมวดเงินอุดหนุน
- หมวดสำรองทั่วไป

จากรูปแบบการเสนอขอเปิดหลักสูตรดังกล่าว เมื่อหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการจัดทำโครงการ และประมาณการรายได้รายจ่ายประจำปีงบประมาณครบตามหัวข้อต่าง ๆ แล้วให้ส่งรายละเอียดของข้อมูลเสนอขออนุมัติตามลำดับขั้นตอนต่อไป

2. ขั้นตอนการเสนอขออนุมัติ ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ภาควิชาที่หลักสูตรจะทำการเปิดสอนภาคนอกเวลาราชการ
2. โภชิตศึกษาประจำคณะ
3. โภชิตวิทยาลัยจะนำเสนอในคณะกรรมการต่าง ๆ เพื่อขอความเห็นชอบคือ
 - 3.1 คณะกรรมการบริหารโภชิตวิทยาลัย
 - 3.2 คณะกรรมการประจำโภชิตวิทยาลัย
4. โภชิตวิทยาลัยจะเสนอโครงการดังกล่าวให้มหาวิทยาลัย ดังนี้
 - 4.1 เสนอที่ประชุมคณบดีพิจารณาให้ความเห็นชอบ
 - 4.2 เสนอที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยพิจารณาอนุมัติ

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรนอกจากการเสนอแบบเพื่อขออนุมัติเปิดสอนหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการแล้ว การประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องก็ควรเตรียมพร้อมกันไป เพราะจะทำให้การดำเนินงานบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งลักษณะของการประสานงานจะได้กล่าวต่อไป

2.2 การประสานงาน

แม้ว่าการบริหารงานในหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการดังที่กล่าวมา ประกอบด้วยโครงสร้างการบริหารงานที่เป็นอิสระก็ตาม แต่โดยหลักการแล้วยังต้องผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการโภชิตศึกษาประจำคณะด้วย ดังนั้นการดำเนินงานต่าง ๆ จึงต้องผ่านคณะกรรมการโภชิตศึกษาคณะก่อนที่จะเสนอขอมายังโภชิตวิทยาลัยเพื่อดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป ทั้งนี้เพื่อการดำเนินงานของหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการแต่ละหลักสูตรเป็นไปในรูปแบบเดียวกันและเป็นไปอย่างมีระบบ แต่ความเป็นอิสระในการบริหารงานภายในของหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการที่มีโครงสร้างเป็นของตนเองนั้น การประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ก็เป็นสิ่งสำคัญ ดังที่ โฟททรี สินลาร์ตัน, 2523 ได้กล่าวถึงการประสานงานว่า ...รูปแบบของการบริหารงานที่ดีที่สุดควรเป็นการประสานงาน โดยให้คนแต่ละกลุ่ม แต่ละพวกมาร่วมกันพิจารณา ร่วมกันปรึกษา การติดต่อ

ดำเนินงานควรเป็นเรื่องของการขอความร่วมมือ เรื่องของการช่วยเหลือกัน และเป็นเรื่องของการทำงานร่วมกันมากกว่าบังคับหรือสั่งการให้คนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งทำ... และหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ แม้แต่หน่วยงานภายในคณะของหลักสูตรเองด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการบริหารงานบรรลุสู่เป้าหมายที่ดีที่สุด ซึ่งการประสานงานของหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการเมื่อได้ทำการศึกษาแล้วพอจะสรุปได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การประสานงานภายในของคณะที่หลักสูตรสังกัด ได้แก่

1.1 การประสานงานภายในของหลักสูตรเอง

1.2 การประสานงานระหว่างหลักสูตรกับภาควิชาในคณะ

1.3 การประสานงานระหว่างหลักสูตรกับบัณฑิตศึกษาคณะ

1.4 การประสานงานระหว่างหลักสูตรกับหน่วยงานต่าง ๆ ในคณะ เช่น งาน

การเงินคณะ งานอาคารสถานที่ เป็นต้น

2. การประสานงานภายนอกคณะ ได้แก่

2.1 การประสานงานระหว่างหลักสูตรกับคณะอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นด้านการเรียนการสอน หรืออื่น ๆ

2.2 การประสานงานระหว่างหลักสูตรกับสำนักทะเบียนและประมวลผลในด้าน การลงทะเบียนเรียน และอื่น ๆ

2.3 การประสานงานระหว่างหลักสูตรกับบัณฑิตวิทยาลัยเกี่ยวกับการดำเนินงาน การเปิดหลักสูตร การเงิน การดำเนินงานให้เป็นไปตามระเบียบการศึกษา และอื่น ๆ

การประสานงานดังที่กล่าวมานั้น นอกจากจะเป็นการชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่หลักสูตรต้องดำเนินงานร่วมกับผู้อื่นแล้ว การดำเนินงานจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการกลั่นกรองและควบคุมงานหลักต่าง ๆ ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้นเมื่อหลักสูตรได้รับการพิจารณาจากสำนักกรองและให้ความเห็นชอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว หลักสูตรจะต้องเสนอเรื่องนั้น ๆ ตามขั้นตอนดังนี้

1. เสนอที่ประชุมคณะกรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะเพื่อขอความเห็นชอบ

2. เสนอบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อดำเนินการ ซึ่งบัณฑิตวิทยาลัยจะพิจารณาในแต่ละเรื่องว่าจะดำเนินการในรูปแบบใด ดังนี้

- 2.1 อนุมัติพิจารณาอนุมัติตามอำนาจหน้าที่ที่มีอยู่หรือตามที่ได้รับมอบหมาย
- 2.2 เสนอให้คณะกรรมการประสานงานบัณฑิตศึกษา
- 2.3 เสนอให้คณะกรรมการบริหารบัณฑิตวิทยาลัย
- 2.4 เสนอให้คณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย
- 2.5 เสนออธิการบดีเพื่อขออนุมัติ หรือสั่งการ
- 2.6 เสนอที่ประชุมคณะบดี หรือในบางเรื่องอาจจะถึงที่ประชุมสภามหาวิทยาลัย

ด้วยก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่ละเรื่องแต่ละกรณี

แม้ว่าการบริหารงานของหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการจะถูกกล่าวถึงในลักษณะที่ว่า มีอิสระในการบริหารงานก็ตาม แต่ในบางกรณีจำเป็นต้องดำเนินการให้เป็นไปตามรูปแบบที่ส่วนกลางได้กำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานในบางเรื่องได้ดำเนินไปในแนวทางเดียวกัน และดำเนินการสู่เป้าหมายตามที่มหาวิทยาลัยได้วางไว้

3. การจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการมีการกำหนดโครงสร้างการบริหารงาน และการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ แล้ว บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้วางกฎ เกณฑ์ แนวปฏิบัติไว้ในแต่ละด้านดังนี้

3.1 หลักสูตร ประกอบด้วย

3.1.1 โครงสร้างของหลักสูตร หลักสูตรภาคนอกเวลาราชการมีโครงสร้างของหลักสูตรเช่นเดียวกันกับหลักสูตรภาคปกติ ดังนี้

หลักสูตร	ภาค/ปีที่	ทบวง		โครงสร้างหลักสูตร (หน่วยกิต)				
	เปิดสอน	ให้	ปรับ	รายวิชา	แผนการศึกษา	รวม	จำนวน	
	ภาคนอก	เห็นชอบ	เมื่อ					บัณฑิต
เวลา	หลักสูตร	พ.ศ.	บั้งคับ	เลือก	วิทยานิพนธ์	สอบรวมยอด	หน่วย	
ราชการ	พ.ศ.			(แผน ก)	(แผน ข)		กิต	
1. บธ.ม.	1/2529	2525	-	33	6	12	-	51
				33	15	-	/	48
2. รป.ศ.	1/2530	2525	-	21	15	12	-	48
			2531*	21	27	-	/	48
3. สื่อสารมวลชน	1/2533	2528	-	15	21	12	-	48
4. วิทยาศาสตร์	1/2533	2515	2524	15	15	18	-	48
5. วิศวกรรม	1/2533	2517	2533	12	18	18	-	48
6. วิศวกรรมเคมี	2/2533	2517	2534	15	15	18	-	48
7. การปกครอง	2/2533	2499	2527	12	24	12	-	48
8. บริหารการศึกษา	2/2534	2511	2516	26	10	12	-	48
				26	22	-	/	48

หมายเหตุ เครื่องหมาย * หมายถึงปีที่มีการเปิดสอนโดยใช้แผน ข

โครงสร้างหลักสูตรดังกล่าวมีมติวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยแผนกมาตรฐาน การศึกษาได้รวบรวมไว้เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ.2535 ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาพิจารณาประกอบกับหนังสือ คู่มือหลักสูตรแล้วนำเสนอเพื่อแสดงถึงปีที่เปิดสอน ปีที่ทบวงให้เห็นชอบ ปีที่ปรับปรุงโครงสร้าง หลักสูตรและจำนวนหน่วยกิตรายวิชา วิทยานิพนธ์ในแต่ละหลักสูตรที่มีการสอนทั้งแผน ก แผน ข

3.1.2 แผนการจัดการศึกษา นอกจากโครงสร้างของหลักสูตรแล้ว การจัดการ การศึกษาภาคนอกเวลาราชการยังได้กำหนดให้หลักสูตรแต่ละหลักสูตรกำหนดแผนการศึกษา ซึ่งได้ เสนอแนะให้ใช้แผน ข (แผน ข หมายถึง การศึกษาที่เน้นรายวิชาและสอบรวมยอดโดยไม่ต้องทำ

วิทยานิพนธ์) ในการจัดการศึกษา ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วพบว่ามีเพียง 3 หลักสูตรเท่านั้นที่ใช้แผน ข ในการจัดการศึกษา คือ บริหารธุรกิจ รัฐประศาสนศาสตร์ และบริหารการศึกษา ส่วนหลักสูตรอื่น ๆ อีก 5 หลักสูตรนั้นใช้แผน ก ในการจัดการศึกษาภาคนอกเวลาราชการทั้งสิ้น ซึ่งจะเห็นได้จากการขออนุมัติเปิดหลักสูตรของบัณฑิตศึกษาในแต่ละหลักสูตรจะต้องกำหนดแผนการสอนว่าจะเปิดแผน ก หรือ แผน ข ดังกล่าว นอกจากแผนการศึกษาแล้วจำนวนอาจารย์และจำนวนนิสิตก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงสัดส่วนของการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนด้วย ดังข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นำเสนอ ซึ่งบัณฑิตวิทยาลัยได้สรุปเพื่อเสนอคณะกรรมการบริหารบัณฑิตวิทยาลัย เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2534 ดังนี้

จำนวนอาจารย์ จำนวนนิสิตบัณฑิตศึกษา และแผนการสอนภาคนอกเวลาราชการ

หลักสูตร	แผนการสอน	จำนวนอาจารย์	จำนวนนิสิต
1. บริหารธุรกิจ	ข	65 (32)	120
2. รัฐประศาสนศาสตร์	ข	11 (8)	174
3. การสื่อสารมวลชน	ก	9 (6)	85
4. วิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์	ก	23 (10)	67
5. วิศวกรรมอุตสาหกรรม	ก	19 (15)	27
6. วิศวกรรมเคมี	ก	15 (15)	37
7. การปกครอง	ก	17 (14)	39
8. บริหารการศึกษา	ข	10 (10)	48

หมายเหตุ : ข้อมูลในวงเล็บแสดงจำนวนอาจารย์ที่มีคุณสมบัติเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ได้ จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่า การจัดการศึกษาของหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการในบางหลักสูตรอาจมีปัญหาในอนาคต กล่าวคือ ในหลักสูตรที่เลือกเปิดสอนแผน ก จำนวนอาจารย์ที่มีอยู่คุณสมบัติที่จะเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์มีจำนวนไม่พอกับจำนวนนิสิตที่เพิ่มขึ้น ส่วนในหลักสูตรที่เปิดสอนแผน ข นั้น อาจารย์ก็จะมีภาระรับผิดชอบการให้คำแนะนำทางวิชาการแก่นิสิตที่มีจำนวนมากพอกับการเปิดสอนในแผน ก ดังนั้นการที่จะผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพจึงอยู่ที่ นโยบาย หลักสูตร

ตลอดจนการดำเนินงาน ความพร้อมในทุกด้าน เพื่อให้การผลิตหาบัณฑิตภาคนอกเวลาราชการ เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.2 การรับเข้าศึกษา ประกอบด้วย

3.2.1 คุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัคร เมื่อกำหนดหลักสูตรได้แล้ว การรับนิสิต เพื่อเข้าศึกษาในหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการ จะต้องมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครเข้าศึกษา ด้วยเพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการคัดสรรบุคคลเข้ามาศึกษา และเพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณลักษณะตามที่ ต้องการ ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวแต่ละหลักสูตรจะเป็นผู้กำหนดเอง แต่ต้องเป็นไปตามนโยบายและ หลักเกณฑ์ที่ได้วางไว้ และคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษาภาคนอกเวลาราชการจะต่างกันภาคปกติ โดยเฉพาะคุณสมบัติในด้านประสบการณ์การทำงาน จะเห็นมากกว่าภาคปกติ ดังที่บัณฑิตวิทยาลัยได้ สรุปเป็นเอกสารนำเสนอคณะกรรมการบริหารบัณฑิตวิทยาลัย ครั้งที่ 7/2535 โดยแผนกสารนิเทศ (บัณฑิตวิทยาลัย, 2534) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

คุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครเข้าศึกษาภาคนอกเวลาราชการ

คุณสมบัติ	บธ.ม ปร.ศ สื่อสารฯ วิทยฯ วิศวกรรมฯ ศึกษาศาสตร์ฯ				การ ศึกษา
	คอมฯ	อุตสาหกรรม	เคมี	การ ศึกษา	
ก. <u>วุฒิการศึกษา</u>					
-สำเร็จปริญญาตรี	/	/	/	/	/
-สำเร็จปริญญาตรี หรือ เทียบเท่า โดยความเห็นชอบ ของคณะกรรมการหลักสูตร			/	/	/
ข. <u>ประสบการณ์การทำงาน</u>					
-ทำงานอย่างน้อย 5 ปี	/				
-ทำงานอย่างน้อย 5 ปี มี ตำแหน่งเป็นผู้บริหารระดับกลาง หรือคณะกรรมการเห็นสมควร เป็นกรณีพิเศษ		/			
-มีประสบการณ์เกี่ยวกับ วิชาชีพอย่างน้อย 3 ปี		/	/	/	/
-เป็นผู้บริหารไม่น้อยกว่า 2 ปี					/
-ไม่ระบุประสบการณ์					/

จากคุณสมบัติดังกล่าวสรุปได้ว่า นโยบายหลักของการกำหนดคุณสมบัติ ก็คือ ให้รับเฉพาะผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานในสาขาวิชาที่จะศึกษาต่อโดยตรงเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3 ปี หลังจากสำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาตรีแล้ว หากจะดูรายละเอียดจากข้อมูลทีกล่าวมา พบว่า ในหลักสูตรทั้ง 8 หลักสูตร จะมี 5 หลักสูตรคือ บริหารธุรกิจ รัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ การสื่อสารมวลชน และบริหารการศึกษา กำหนดเงื่อนไขผู้สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี โดยไม่ระบุสาขาวิชาเอก ส่วนอีก 2 หลักสูตรได้กำหนดประสบการณ์ในการทำงานหลังจากสำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาตรีไว้ต่ำกว่า 3 ปี กล่าวคือ หลักสูตรบริหารการศึกษากำหนดไว้เพียง 2 ปี และหลักสูตรการปกครองไม่กำหนดเงื่อนไขเวลาเลย ส่วนหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์นั้นแม้จะกำหนดประสบการณ์การทำงานอย่างน้อย 5 ปี แต่ก็เปิดโอกาสให้ยกเว้นได้หากคณะกรรมการบริหารของหลักสูตรเห็นสมควรอนุมัติเป็นกรณีพิเศษ

3.2.2 แผนการรับและจำนวนที่รับเข้าศึกษา นอกจากการกำหนดคุณสมบัติ ซึ่งเป็นการจำกัดผู้ที่ จะเข้ามาศึกษาในหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการแล้ว หลักสูตรยังต้องคำนึงถึงจำนวนของอาจารย์ผู้สอน สถานที่ที่จะใช้สอนและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ด้วย ดังนั้นการวางแผนเพื่อกำหนดจำนวนที่จะรับผู้สมัครเข้ามาศึกษา จึงควรอยู่ในอัตราที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป ทั้งนี้เพื่อรักษาคุณภาพทางการศึกษาของสถาบันให้เป็นไปตามนโยบายของมหาวิทยาลัย ซึ่งหลักสูตรต่าง ๆ ได้กำหนดแผนการรับและจำนวนที่จะรับ ดังสรุปผลการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษภาคนอกเวลาราชการ ซึ่งบัณฑิตวิทยาลัยได้เสนอต่อคณะกรรมการบริหารบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ 7/2535 ดังนี้

	2529	2530	2531	2532	2533	2534												
สาขาวิชา	สมัคร คาดว่า รับ สมัคร คาดว่า รับ สมัคร คาดว่า รับ สมัคร คาดว่า รับ สมัคร คาดว่า รับ																	
ภาคต้น																		
1. บริหารธุรกิจ	410	50	56	299	50	57	297	55	62	392	55	60	458	65	65	593	60	64
2. รัฐประศาสนศาสตร์	-	-	-	285	30	45	161	40	46	241	40	42	214	55	93	429	80	103
3. การสื่อสารมวลชน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	109	30	39	179	40	50
4. วิทยาคอมพิวเตอร์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	136	30	30	142	40	44
5. วิศวกรรมศาสตร์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39	30	31	46	30	24
6. วิทยาศาสตร์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	30	18
7. การปกครอง	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8. บริหารการศึกษา	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ภาคปลาย																		
1. วิศวกรรมศาสตร์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	128	40	(งด)	-	-	-
2. วิทยาศาสตร์	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32	30	27	-	-	-
3. การปกครอง	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	69	40	42	402	45	90
4. บริหารการศึกษา	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	103	50	48

ในจำนวนนิสิตที่สมัครเข้าศึกษาดังกล่าวจะเห็นว่าจำนวนที่สมัครและจำนวนที่รับจะมีมากกว่าจำนวนที่แต่ละหลักสูตรคาดว่าจะรับไว้ ถึงแม้ว่าจำนวนที่คาดว่าจะรับนั้นจะมีจำนวนเกินไม่มากนัก แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าความต้องการของสังคมในปัจจุบันให้ความสนใจที่จะเข้าศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษามากกว่า หรือภาคนอกเวลาราชการเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะจุดเริ่มต้นของหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการที่เริ่มขึ้นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น จะมีลักษณะที่สมบูรณ์แบบมากกว่าการอบรมโครงการต่าง ๆ ดังที่ผ่านมา เพราะการศึกษาภาคนอกเวลาราชการจะศึกษาเช่นเดียวกับหลักสูตรภาคปกติ ทั้งยังมีศักดิ์ และมีสิทธิ์ในการเข้ารับพระราชทานปริญญา ด้วยเหตุนี้ค่านิยมของการเข้าศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษามากกว่าภาคนอกเวลาราชการจึงมีจำนวนมากและจะเพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในปีการศึกษา 2529 ได้มีการปฏิรูปครั้งสำคัญในการจัดการศึกษาระดับบัณฑิต-

ศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มุ่งยกระดับประสิทธิภาพของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา ยังผลทำให้ความต้องการของสังคม ที่จะเข้าศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษามากจนเกินเวลาราชการถูกนำมาพิจารณา เพื่อหาหนทางตอบสนองความต้องการในส่วนนี้แก่สังคมในโอกาสต่อมา

3.3 การกำหนดอัตราค่าหน่วยกิตและค่าธรรมเนียมการศึกษา

การจัดการศึกษาของหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการนั้น บัณฑิตวิทยาลัยได้ให้ความเห็นชอบในการกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการศึกษา และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ซึ่งทางหลักสูตรได้กำหนดขึ้นเอง เมื่อเทียบกับหลักสูตรภาคปกติแล้วอัตราค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ จะอยู่ในอัตราที่สูงกว่า ทั้งนี้เพราะหลักการหนึ่งของการเปิดสอนหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการก็คือการพึ่งตนเองได้ในด้านค่าใช้จ่ายทั่ว ๆ ไป ดังรายละเอียดซึ่งผู้วิจัยได้สรุปจากประกาศจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง กำหนดอัตราการจัดเก็บเงินค่าหน่วยกิต และค่าธรรมเนียมการศึกษา พ.ศ.2534 ของหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการจำนวน 8 หลักสูตร ดังนี้

หลักสูตร	แผนการศึกษา	อัตราค่าหน่วยกิต ต่อ 1 หน่วยกิต	ค่าธรรมเนียม สอบรวมยอด	ค่าบำรุงศูนย์ คอมพิวเตอร์
1. บริหารธุรกิจ	ช (ก+ช)	2,000	1,000	-
2. รัฐประศาสนศาสตร์	ช (ก+ช)	1,400	600	-
3. การสื่อสารมวลชน	ก	2,000	-	-
4. วิทยาฯคอมพิวเตอร์	ก	2,000	-	600
5. วิศวกรรมศาสตร์	ก	2,000	-	600
6. วิศวกรรมเคมี	ก	2,000	-	600
7. การปกครอง	ก	1,400	-	-
8. บริหารการศึกษา	ช (ก+ช)	1,400	600	-

นอกจากอัตราต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ยังมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ผู้เข้าศึกษาจะต้องรับผิดชอบ ซึ่งอยู่ในอัตราที่เท่ากันทุกหลักสูตร ดังนี้ ค่าใบสมัคร ชุดละ 100 บาท ค่าธรรมเนียมการสมัครสอบ 500 บาท ค่าลงทะเบียนแรกเข้า 200 บาท ค่าธรรมเนียมการศึกษาภาคละ 500 บาท ค่าลงทะเบียนบัณฑิต 300 บาท เป็นต้น

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาจะส่งผลต่อการผลิตมหาบัณฑิตภาคนอกเวลาราชการเพียงใด นั้น อยู่ที่การกำหนดอัตราจำนวนการรับนิสิตที่จะเข้าศึกษา คุณสมบัติผู้เข้าศึกษา การนำหลักสูตรมาใช้ตลอดจนการกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ให้อยู่ในอัตราที่พอเหมาะแก่ผู้เรียน และเหมาะสมต่อรายจ่ายที่หลักสูตรต้องรับผิดชอบ รวมถึงการนำไปพัฒนาการศึกษาในส่วนนี้ด้วย

4. การเงิน

การบริหารการเงินมีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตมหาบัณฑิตภาคนอกเวลาราชการเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะภาคนอกเวลาราชการจำเป็นต้องจ่ายค่าตอบแทนและค่าสมนาคุณอยู่ในอัตราที่ค่อนข้างสูงกว่าการผลิตภาคปกติ เพราะเป็นการให้บริการทางวิชาการในลักษณะพิเศษ ทั้งยังต้องพึ่งพาตนเองในด้านการเงิน ดังนั้นการบริหารการเงินจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ต้องระดมมาศึกษา โดยจะศึกษาเฉพาะส่วนที่สำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

4.1 การจัดสรรเงินทุนบัณฑิตวิทยาลัย

การจัดการศึกษาของหลักสูตรภาคนอกเวลาราชการดังที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นว่าการบริหารงานค่อนข้างเป็นอิสระ มีโครงสร้างการบริหารงานด้วยตนเอง และการบริหารงานด้านการเงินจึงอยู่ในรูปแบบอิสระด้วยเช่นกัน แม้ว่าแนวการปฏิบัติในบางเรื่องจะอยู่ในกฎเกณฑ์ที่บัณฑิตวิทยาลัยได้กำหนดไว้ แต่ก็ยังเป็นกฎเกณฑ์อย่างกว้าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้แต่ละหลักสูตรได้ดำเนินอยู่ในรูปแบบเดียวกัน ซึ่งไม่ได้กระทบถึงความเป็นอิสระในการบริหารงาน การดำเนินงานของแต่ละหลักสูตรแต่อย่างใด ดังนั้นบัณฑิตวิทยาลัยจึงเรียกเก็บเงินจากรายได้ของภาคนอกเวลาราชการมาจัดสรรเป็นเงินทุนบัณฑิตวิทยาลัย เช่นเดียวกันกับการจัดการศึกษาภาคปกติ กล่าวคือ ในหลักสูตรแต่ละหลักสูตรจะต้องหักเงินจากรายได้ อาทิ อัตราค่าเล่าเรียน 200 บาท/หน่วยกิต/นิสิต ให้กับบัณฑิตวิทยาลัยในปีที่ 2 ของปีการศึกษา นับจากหลักสูตรเปิดสอน ซึ่งอัตราดังกล่าวเป็นอัตราค่าเล่าเรียนของนิสิตภาคปกติ และบัณฑิตวิทยาลัยจะนำเงินจำนวนนี้มารวมกับงบประมาณเงินทุนเพื่อจัดสรรให้กับคณะ ในรูปของการจัดสรรเงินทุนบัณฑิตวิทยาลัย 60% 40% ของแต่ละปีงบประมาณ ดังที่ระเบียบจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว่าด้วย การจัดสรรเงินสนับสนุนการเรียนการสอน และการบริหารงาน ให้แก่บัณฑิตศึกษาประจำคณะ และบัณฑิตศึกษาสหสาขาวิชาที่เปิดสอนในบัณฑิตวิทยาลัย พ.ศ. 2530 ได้กล่าวไว้ว่า

...อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 17(2) และ (10) แห่งพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2522 สภามหาวิทยาลัยในการประชุมครั้งที่ 455 จึงมีมติให้ตรารายเป็บบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 4. งบระยะเบียบนี้

"เงินจัดสรร" หมายถึง เงินรายได้ส่วนหนึ่งที่บัณฑิตวิทยาลัยได้รับจากค่าหน่วยกิตและค่าธรรมเนียมอื่น ๆ และนำมาจัดสรรให้แก่บัณฑิตศึกษาประจำคณะและบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาในแต่ละปีงบประมาณ โดยแบ่งเงินดังกล่าวออกเป็น 2 ส่วน คือ

4.1 ส่วนที่ 1 เรียกว่า "เงินจัดสรรร้อยละ 60" ได้แก่ เงินที่จัดสรรให้เพื่อเป็นเงินสนับสนุนการเรียนการสอนแก่บัณฑิตศึกษาประจำคณะ และบัณฑิตศึกษาสาขาวิชา

4.2 ส่วนที่ 2 เรียกว่า "เงินจัดสรรร้อยละ 40" ได้แก่ เงินที่จัดสรรให้เพื่อเป็นเงินสนับสนุนการบริหารงานของสำนักงานบัณฑิตศึกษาประจำคณะ และสำนักงานบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาและเงินจัดสรรส่วนนี้ให้รวมดอกผลและรายได้อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากการบริหารเงินจัดสรรส่วนนี้เข้าไว้ด้วย

ข้อ 5. เงินจัดสรรร้อยละ 60 บัณฑิตวิทยาลัยเป็นผู้รับผิดชอบและควบคุมการเบิกจ่ายโดยให้บัณฑิตศึกษาประจำคณะ และบัณฑิตศึกษาสาขาวิชา เบิกจ่ายได้ตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

5.1 เพื่อจัดซื้อวารสาร หนังสือ และวัสดุ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน

5.2 เพื่อจัดซื้อวัสดุที่ใช้ในการผลิตเอกสารการเรียนการสอน

5.3 เพื่อเป็นเงินอุดหนุนในการผลิตตำรา ชุดการเรียนการสอน และสื่อการสอน

ข้อ 6. เงินจัดสรรร้อยละ 40 สำนักงานบัณฑิตศึกษาประจำคณะ และบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาเป็นผู้รับผิดชอบและควบคุมการเบิกจ่ายโดยเบิกจ่ายได้ตามหมวดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ดังนี้

6.1 หมวดค่าจ้างชั่วคราว

6.2 หมวดค่าตอบแทน ค่าใช้สอย และค่าวัสดุ

6.3 หมวดค่าครุภัณฑ์ ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง

6.4 หมวดเงินอุดหนุน

ข้อ 7. การเบิกจ่ายเงินตามข้อ 5 และข้อ 6 ให้เบิกจ่ายตามระเบียบจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว่าด้วย การเบิกจ่ายเงินรายได้ของมหาวิทยาลัย

การเบิกจ่ายอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้ ให้นำเสนอคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อพิจารณา และให้ที่ประชุมคณะบดีเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ โดยจัดทำเป็นประกาศมหาวิทยาลัยต่อไป...

จะเห็นได้ว่าหลักสูตรภาคผนวกเวลาราชการแม้จะบริหารงานอย่างมีอิสระแต่ในภาพรวมจำเป็นต้องเป็นไปตามกฎ เกณฑ์เดียวกันกับการจัดการศึกษาภาคปกติ ดังนั้นรายได้ส่วนหนึ่งจึงต้อง

รายการ

. บธ.ม. . รป.ศ. . สื่อสารฯ . วิทยาฯคอมฯ. วิศวกรรมฯ. วิชาเคมี. ปกครอง. บริหารฯ

ค่าสหาคณศอบคัดเลือก

ค่าคุมสอบ (ต่อชม.)	100	100	100	100	100	100	100	100
ค่าออกข้อสอบ (ต่อวิชา)	3,000	3,000	3,000	3,000	3,000	3,000	3,000	3,000
ค่าตรวจข้อสอบ (ต่อฉบับ)	10	10	10	10	10	10	10	10
ค่าสอบสัมภาษณ์ (ต่อผู้สอบ 1 คน)	200	200	200	200	200	200	200	200
ค่าพิมพ์ข้อสอบ (ต่อหน้า)	10	10	10	10	10	10	10	10
ค่าโรเนียวข้อสอบ (ต่อวัน)	50	50	50	50	50	50	50	50

ค่าสหาคณศอบวิทยาลัยพนธ์ (ต่อเรื่อง)

ที่ปรึกษา	10,000	5,000	10,000	10,000	10,000	10,000	5,000	5,000
ประธาน และกรรมการสอบ คณะ	1,500	1,500	1,500	1,500	1,500	1,500	1,500	1,500

ค่าสหาคณศอบรวบยอด

ค่าคุมสอบ (ต่อชม.)	100	100	-	-	-	-	100	100
ค่าออกข้อสอบ (ต่อวิชา)	3,000	3,000	-	-	-	-	3,000	3,000
ค่าตรวจข้อสอบ (ต่อฉบับ)	10	10	-	-	-	-	10	10
ค่าสอบสัมภาษณ์ (ต่อผู้สอบ 1 คน)	200	200	-	-	-	-	200	200
ค่าพิมพ์ข้อสอบ (ต่อหน้า)	10	10	-	-	-	-	10	10
ค่าโรเนียวข้อสอบ (ต่อวัน)	50	50	-	-	-	-	50	50

ค่าสหาคณาจารย์ประสานงาน

	100	100	100	100	100	100	100	100
--	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

ภาคผนวกเวดวาราชการ (ต่อชม.)

รายการ	. บธ.ม. . รป.ศ. . สื่อสารฯ . วิทยาฯคอมฯ. วิชาฯอศฯ. วิชาฯเคมี. ปกครอง. บริหารฯ .							
<u>ค่าล่วงเวลา</u>								
เจ้าหน้าที่ธุรการ (ต่อชม.)	70	70	70	70	70	70	70	70
เจ้าหน้าที่ห้องสมุด	70	70	70	70	70	70	70	70
เจ้าหน้าที่ห้องปฏิบัติการ	-	70	70	70	70	70	70	-
นักการภารโรง (ต่อชม.)	50	50	50	50	50	50	50	50
<u>ค่าตอบแทน</u>								
เจ้าหน้าที่การเงิน (ต่อเดือน)	50/ชม.	1,500	1,500	50/ชม.	50/ชม.	50/ชม.	1,500	50/ชม.
เจ้าหน้าที่บัญชี (ต่อเดือน)	-	1,500	-	-	-	-	1,500	-
เจ้าหน้าที่ห้องสมุด (ต่อเดือน)	-	1,500	-	-	-	-	1,500	-
เจ้าหน้าที่พัสดุ (ต่อเดือน)	-	1,500	-	-	-	-	1,500	-

จากตารางดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การกำหนดอัตราค่าตอบแทนและอื่น ๆ จะแตกต่างกันไปในแต่ละหลักสูตรด้วย ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากอัตราค่าเล่าเรียนในแต่ละหลักสูตรไม่เท่ากัน ดังนั้นค่าตอบแทนและค่าสมนาคุณจึงแตกต่างกันไปด้วย

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาภาคคนอกเวลาราชการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งได้รับอนุมัติให้ดำเนินการมาตั้งแต่พ.ศ. 2529 เป็นต้นมานั้น จะสนองตอบต่อความต้องการของสังคมและมีประสิทธิภาพเพียงใด การผลิตบัณฑิตจะมีคุณภาพหรือไม่ และจะเติบโตขยายกว้างเพียงใดขึ้นอยู่กับ การบริหารงาน การดำเนินงาน การจัดการศึกษาของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายดังที่กล่าวมา ที่จะให้ความร่วมมือตลอดจนความพยายามที่จะสนองตอบความต้องการของสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ และมุ่งผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพตามนโยบายของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต่อไปด้วย